

14 572-

— సంపాదకుని మాట —

త్రింద్రదేశంలో అత్యున్నత గౌరవం పొందిన ప్రముఖులలో శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు గారు ఒకరు. వేద, వేదాంత సారములను జీర్ణించుకుని ఒక కట్టుబాటుతో తనదైన ఒక జీవిత సంఘాన్నేర్పరచుకుని తలయెత్తి బ్రతికిన మహామనీషి శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు. నిత్య జీవితంలో ఏ విషయంలోనూ 'సద్దుబాటు' అన్నది ఒప్పకోకుండా ఉద్యోగనిర్వహణలో కూడా 'రాజ్' అను మాటకు తావులేకుండా తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాలకోసం ఎన్ని నిఘురాలైనా ఓర్చి తీర సంవత్సరాల 'సింహం'లాంటి జీవితం గడపి 6-7-1991 న కీర్తి శేఖులైనారు.

కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీనుంచి వీరు పొందిన పురస్కారం కేవలం తెలుగు భాషలో వీరికి గల పాండిత్యం, వేదాంత విజ్ఞానంలో వీరికి గల అపారమైన అవగాహనలకు ఒక చిన్న గుర్తింపు మాత్రమే.

వీరి ఆత్మశాంతి కిదే మా శ్రద్ధాంజలి.

— సంపాదకుడు

❀ గ మ ని క ❀

గోదావరి పుష్కరాల సందర్భంగా అనివార్యమైన ఆవాంతరాలవల్ల స్వర్గీయ శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి స్మారక పురస్కార సభను ఆగస్టు నెలకు మార్పుకోవలసి వచ్చినది. సభ జరిగే తేదీ విషయములు బహుమతి గ్రహీతలకు, పాఠకులకు ఆగస్టు మొదటివారంలో తప్పక తెలుపగలము. అనివార్యమైన ఈ కాలయాపనకు ధన్యము.

— సంపాదకుడు

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్యాన బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

మనుచరిత్ర పునశ్చరణ- 4

ప్రవర వరూధిని సంవాదం

.. డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ

ప్రవరవరూధిని సంవాదం చాలా తమైన కావ్యమిది. లోకంలో ఒక గన ఒక పురుషుని తనంత తానే కోరుకుని వస్తే ఆ పురుషుడి మనోభావాలూ, ప్రవర్తన ఎలా ఉంటాయో మనకెవరూ చెప్పనక్కరలేదు. సాధారణంగా ఒక పురుషుడి వతనానికి దారి తీస్తుంది. లోకంలో ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకోలేని పురుషులే ఎక్కువ. ఇంద్రియాలను నిగ్రహించేందుకు మనిషి అంతర్ముక్తుడై సంయమనాన్ని అభ్యసించడంకన్నా వేరు దారిలేదు. తరతరాలుగా మనిషి ఈ విషయంలోనే పొరబడుతున్నాడు. కామం ముషివి పూర్తిగా లొంగిపోకుండా వాంఛనే లొంగదీసుకుంటే ముషి మహోన్నతుడవుతాడు.

ప్రవరుడి పాత్రని ఈ దృష్టితోనే చూడాలి. ప్రవరుడు కామానికి లొంగిపోతే ఏమయ్యేది అన్న దృష్టితో చూడకూడదు. ప్రవర వరూధిని సంవాదంలో బోలెడు తర్కం కనిపిస్తుంది. కావలసిన ముఖాన్ని ఎదురైతే ప్రవరుడు విమతిర్పం చూపిస్తాడు. వరూధిని అతనితో సమర్థవంతంగా వాదించి ఓడిపోతుంది. ఆ వాదం ఎలా నడిపించాడు చెప్పనగారు; అది గమనించాల్సిన విషయం.

వరూధిని తన గొప్పతనాన్నంతటినీ ప్రవరుడికి వివరించుకుంటుంది. ఆమె చరిత్రలో ముగిసి పోయిన అంశాలన్నీ ఉన్నాయి. ఆమె ఏకవచనంలో గాకుండా బహువచనంలో తమ పరిచయం చేసుకోవడం తన జాతి గొప్పతనాన్ని ముఖ్యంగా అవ్వరసం ప్రతి

ష్టనా నిరూపించే ఉద్దేశం ఉంది. అంతే కానీ అహంభావం కనిపించదు.

ఇక్కడ అవ్వరసం అనే ప్రశ్నకు జవాబుకూడా దొరుకుతుంది. దాని ప్రకారం అవ్వరసం సాగర మధన సమయంలో పుట్టిన అందగిత్తెలు. వారి విద్యాప్రవృత్తి జంతుగత్రాణ గంధర్వ సంగీతాలపవనే. వాళ్ళకి బాగా తెలిసిన కావుం కామం కాళావుమే. యజ్ఞభాగాల్లో వాటాలు లభిస్తాయి వారికి. మేరువర్వకం మీద కిల్లివృక్షం వీరలో వారు కూచి గోవులు నల్లుతారు. త్రిమూర్తుల సభల్లోనూ వాళ్ళకు నాట్యాలు ప్రదర్శించే అవకాశం ఉంది.¹

ఇలాంటి అవ్వరసల్లో వరూధిని ఒకతే మాత్రమే² వీరంతా కలిసి హిమగిరి మీద పహరిస్తూ ఉంటారు వినోదంగా. అక్కడ గంగాతీర ప్రాంతాల్లోని ఉద్యానాలు వారి విహారస్థలాలు³.

స్వీయపరిచయం చేసుకున్నాకా, వరూధిని తన అలిఖ్యాన్ని స్వీకరించాల్సిందిగా ప్రవరుడిని కోరింది.⁴ నాయంటిని "పావనం చేసి" క్రమ తొలగించుకు పొమ్మంటుంది-నిజంగా, దీనికి ప్రవరుడి

ప్రతిస్పందన ఏమిటి? ప్రవరు దామె
'హృదయం' గ్రహించడా అమోఘం
అతడుకూడా వ్యామోహం ప్రకటించాడా
అనే కుతూహలం కలిగించడం
లోనే రథ మలుపులుంటాయి. ఇక్కడ
'శృంగార సంపర్కం' మొదలవుతోంది.
దీన్ని పెద్దన ఎలా విర్వహించాడో పరిశీ
లించడం అవసరం

ఈ సంపర్కమొక్క రేఖచిత్రాన్ని
కింపివిధంగా గీసుకోవచ్చును. కాదు,
కాదు, తిరగరాసుకోవచ్చు.

*ప్రవరుడు - నీ సవర్యలన్నీ నా
కందివట్టే. మీ యింటికిస్తే ఒకటి, రాక
పోకే ఒకటి అవి నేననుకోవడంలేదు.
అడిమానం చాలదా? నేను త్వరగా ఇంటికి
పోవాలి. ఎందుకంటే నాకు నిత్యవిదు
లన్నాయి రయచేసి నన్ను వెళ్ళనీ!
కానీ నీ సాయం నాకు కావాలి. నాకు
మా ఊరు చేరే ఉపాయం చెబుతావా
నువ్వుమీకు సాధ్యంకానిదేముంటుంది?

*వరూధిని - మీ ఊరు గురించి అం
తగా పలనరిస్తావెందుకు? అక్కడేం
చిత్రాలున్నాయి? ఇక్కడ చూడు. ఎన్ని
అదృశాలున్నాయో? రత్నాల గుహ
లున్నాయి, మందిగంధపు చెట్లున్నాయి.
గంగానదీ ప్రాంతాలున్నాయి. అపరీలకం
పొదరిండ్లున్నాయి. ఇవన్నీ ఇంకా చూడనే
లేదుగదా నువ్వు? నిజం చెప్పాలంటే
నిన్ను నేను ప్రేమిస్తున్నాను. నన్ను
తిరస్కరిస్తావా? స్వీకరిస్తావా?

*ప్రవరుడు:-అయ్యో ఇలా మోటా
దటం న్యాయమేనా నీకు? నేను నియ

మాల వతిక్రమించకుండా జీవితం గడపు
తున్న బ్రాహ్మణుణ్ణి నీది శారీరకమయిన
కామం. నాలాంటివాణ్ణి కామిందం
అలోచనారహితమయిన పని. ఇది తప్పు.
నాకు రోజూ చేయవలసిన పనులు
మూడున్నాయి. ఒకటి అగ్నిచార్యం.
రెండు దేవతార్చన. మూడు బ్రాహ్మణ
సేవ. మరి ఆ మూడింటికి ఈ రోజే
విఘ్నం కలిగింది. నా తల్లిదండ్రీ చాలా
మునలివాళ్ళు నేను బంతిలో కూర్చోనిదే
వాళ్ళు బువ్వ తినరు. కనుక ఈ రోజు
నేనింటికి చేరిపోతే ధర్మత్రస్టుడి నయి
పోతాను.

*వరూధిని:-చూస్తే పైకి మవ్వాక
మన్మథుడిలాగున్నావు. పైగా మంచి
వయసులోటాదా ఉన్నావు. ఈ వయసు
నంతటికీ వైదికకర్మలకే దారపోస్తే
వయసు ప్రయోజనం ఏముంటుంది?
అసలు వయసుకి ప్రయోజనం ఏమిదో
తెలుసునా? ధోగాలను కనిపిచిరా అను
భవించడమే. పైగా అపాశాగ్ని నంటు
న్నావు యజ్ఞాలు చేసేవారుకూడా అకించే
అంతిమలక్ష్యం ఏమిటి? మమ్మల్ని అను
భవించడానికి స్వర్గంలోకి రావడమే.
నువ్వు ఏ ప్రయత్నం లేకుండానే ఆ అను
భవాన్ని ఇప్పటికిప్పుడు పొందివచ్చు
నన్నంగీకరించావా? అసలు ఈ
హిమాయంలో లభించని భోగలేమీ
లేవు. కాజా కస్తూరి, గమగమలాదే
జవాటి, పప్పుకర్పూరం, పన్నీరు, రక
రకాల పూలు ఏది కావాలంటే దాన్నిచ్చే
కల్పవృక్షాలూ ఇక్కడున్నాయి పైగా
ఏకోసం 'నేను' ఉన్నాను. నన్ను

వద్దవి తీరిగి నువ్వు ఆ సంసారకూషం
లోనే వడటం, పడతావనడం నాకు విచా
రం కలిగిస్తోంది.¹⁰

పురుషస్వర్గ లేకుండా నిరాశలో పడి
పోయిన ఒక ప్రితి ఒక మన్మథుడులాంటి
పురుషుడు కనిపిస్తే, ఆ పురుషుడు కౌగిలి
అమెకు లభిస్తే అమె వెన్నెలా ద్రవించి
పోతుంటే ఆ పురుషుడు పొందే ఆనం
దం ఇంకా అంతా కాదు. ఆ ఆనందం
పురుషుడికి లభించాలంటే సామాన్య
మేనా? ఎన్నో జన్మరైత్తితే అలాంటి
ఆనందం కలుగుతుంది.¹¹

మనిషికి శరీరం ఉండగా స్వర్గం
కలగదు. కానీ సీతు శరీరం ఉండగానే
స్వర్గముఖం కలుగుతుంది. నన్నుచేరితే ¹²

*ప్రవరుడు:-లోకంలో ఇద్దరుకాల
పురుషులన్నాడు కామకులు మొదటి
తెగ. ఆరాముకులు రెండోతెగ. నువ్వు
చెప్పిన ప్రసంగమంతా కామకులకు
నోరూఁస్తుంది. కానీ ఆరాముకుడికి రోత
కలిగిస్తుంది. ఇవన్నీ ఎంతకు? నీకు
తెలిస్తే నాకు నా 'నగిరమార్గం' చూపించు
చాలు. నీకు పుణ్యముంటుంది. నేను
బ్రాహ్మణుణ్ణి బ్రాహ్మణుడంటే ఎవరు?
బ్రహ్మజ్ఞానం గలిగినవారు కదా బ్రహ్మ
జ్ఞానం అంటే ఏమిటి? ఇంద్రియాలను
అదుపులో పెట్టుకోవడంకెల్ల కలుగు
తున్న తెలివితేటలు. ఆ తెలివితప్పితే,
ఇంద్రియాలకు వశమ... పంపిరిగా
నడకలు నాగిస్తే ఏమవుతాడు? కోరిక
లను ముఖ్యంగా మనోవాంఛలను లోబడి
పోతాడు. అలాంటివాడికి బ్రహ్మసందం
కలగదుగదా!¹³

ఇంతవరకూ జరిగిన సంవాదంతో వరూధిని నోరు మూతపడిపోయే పరిస్థితి ఎదురయింది. ప్రవరుడు చెబుతున్న నీతి, ధర్మం వరూధిని కోరికమందు మనోన్మతంగా ఉన్నాయి. కానీ ఆమె తనకోరికను చంపుకోలే పోతుఉంది ¹⁴ అందుకే మళ్ళీ వాదనలోకి దిగుతుంది. ప్రస్తుత ధర్మాన్ని కాదని చెప్పడానికి అవకాశాలు వాదించేవాటి మనస్తత్వాన్నిబట్టి ఏర్పడతాయి కనుక ఈ వాదంకూడా పనగానే వివిస్తుంది.

*వరూధిని:-మనిషికి అయిదు ఇంద్రియాలున్నాయి. అవి ఏ యే విషయాల్లో అనందం పొందుతాయో అదేకదా జ్ఞానమంటే; అనందమూ జ్ఞానమూ ఒక్కటే, ఆ అనందం ప్రేమ పురుష సంయోగంవల్ల ఆ సంయోగంలో పాల్గొన్న ఆ ప్రేమ పురుషుని కిద్దరికీ కలుగుతుంది. వేదం ఏం చెబుతోంది? 'అనందో బ్రహ్మ' అంటోంది. అనందమంటే ఈ భౌతికానందమే. అదే వరబ్రహ్మతత్వం. ¹⁵

ఈ వాదం వేదాంత (ఉపనిషత్తుల) జ్ఞానం గల ప్రవరుడికి సిగ్గు, పెగటు (Shame and Impatience) కలిగించింది. అతనికి ఇలాంటి ధృత్యానానందమైన శృంగారంమీద సుతరామూ ఇష్టంలేదు. అందుకే ఆమనసు (mood) తోనే చివనవృత్తి వచ్చుతూ జవాబు చెప్పాడు. ¹⁶

*ప్రవరుడు:- ఈ ప్రపంచంలో ఇంతవరకూ ఎప్పుడూ 'అనందో బ్రహ్మ' అనే ఋక్సూత్రాని కిలాంటి అర్థం చెప్పలేదు. మనస్సే మొదటిసారిగా చెబుతు

న్నావు. చూస్తే అలోచిస్తే నీవు ఒక శృంగార పాఠాని బోధించే 'గురువు'లా గున్నావు. (Sexologist or Pornographer) వేదవిశ్వాసాన్ని పాపాలని, శృంగారానుభవం పుష్కలార్థమని అంటున్నావు ఈ రకంగా అర్థాలు తారుమారు చేయడం మీ జాతి సంప్రదాయ మేమో నాకు తెలియకుండాఉంది. అసలు 'మోక్షం' (Emancipation or Liberation) అనే మాటకి మీరిలాంటి అర్థాన్నే చెబుతారు కాబోలు. ¹⁷ నేను పొద్దున సాయంకాలమూ కూర్చుంటుంటే అర్థమే. అగ్నిదేవుడే అన్ని సుఖాలనూ నాకిస్తాడని నా నమ్మకం. అగ్ని శక్తి ఏదైనా తెలుస్తుంది; నాకు అంజులు, దీప్తి, అగ్నులు ముఖ్యం. కానీ నీకివన్నీ అక్కర్లేదు. నీకు శారీరక సంయోగం పుమావది. కానీ ఈ శరీరం ఎలాంటిది? ఇది ఎలాగూ చెబుతుంది. సంయోగంవల్ల, రతివల్ల కలిగే అనందం క్రమంగా నాశనమై దారితీస్తుంది. పైగా అది కాశ్యాల్లం. మీనంమీద తేనెవాట్టులాంటిదే కానీ నాకుమీద తేనెచుక్క కాదు ¹⁸

ఈ జ్ఞానమీమాంసతో వరూధిని నోరు కట్టుడిపోయింది. కానీ ఆమె మనసు చావలేదు. మొగం వెలిచెలలాడక తప్పలేదు. చిమ్మన సీరిగలేదు. మాటాడబోతే గొంతు పెగలలేదు. కానీ దివరికి మాట విసిరింది నిప్పురంగా. ఏమని? ¹⁹

*వరూధిని:-నేను చేసిన పొరపాటు నాకర్థమయింది. నేను ప్రేమి. నీచేత వలచించుకోవలసింది పోయి నేను వలచి

వచ్చాను కనుక మిలకత అయిపోయాను. ²⁰ నన్నింక దాదాపెట్టవద్దు.

ఇంతవరకూ జరిగిన సంవాదం ఒక ఎత్తు. తిలవాత వరూధిని తనంత కానే అచిరజీవితద్యమిస్తుంది ఇది విద్వారం. ²¹ శారీరక సంయోగం కోసం వరూధిని ఎంత తొందరపడినా ఆ తొందరను వర్ణచిత్రంగా చూపడానికి పెద్దనలోని కళాకారుడు సందేహించలేదు. సరే. వరూధిని తొందరపడితే మాత్రం ఏమయింది? 'ఈ శ్రీహరి' అని ప్రవరుడు మొహం వక్కికు తిప్పేసుకుని. ఆమె భుజాలను పట్టుకుని త్రోసేసేశాడు.

ఈ పట్టంమీద కవి ఒక తీర్పు చెబుతున్నాడు ఏమని? కామవాంఛతో ప్రేమ ఎన్ని మాయలు వచ్చినా, ధైర్యవంతులు లొంగిపోయి. దానికి నిదర్శనమే ఈ పట్టం. వరూధినినే ఇక్కడ 'దోషి'గా నిరూపించడం జరిగిపోయింది. అయితే వాచ్యంగా కాదు; వ్యంగ్యంగానే. తోసి వేయబడిన వరూధిని ఉడుకుంటుందా? వరూధిని నోరు పారేసుకుంటూ "నీకు దయచేడు, కడికివాడవు; నన్ను త్రోసి వేళాపు బలవంతంగా. ఇలా చూడు నీ గోరిగ్గడ గుచ్చుకుంది" అంటూ పిడుపు మొంగెట్టింది. ²² తరవాతకూడా ఆమె ఉడుకోలేదు. ఒక పారం చెప్పింది. "యజ్ఞాలు చేయడం కాదు ముఖ్యం. మనిషికి 'దయాగుణం' అవసరం. ఆ గుణం లేకుండా ఎన్ని పుణ్యాలు చేసినా వృథా. భూతదయాతో కూడిన బుద్ధి మనిషి కుండాల్సి" అంటుంది,

'వరాళుడు, విశ్వామిత్రుడు. మాందకర్షి. ఇంద్రుడు కామాన్ను జయింపలేక

పోయినా పూజ్యులయ్యారుకదా! ఇంద్రియ విగ్రహం ఉన్న బుద్ధులూడా శ్రీలకు రొంగిపోయారుదా' అని వూదాలను తడుముతుంది.³³ ఇంతేమంటారు ప్రవరుడు: అమెకు నమాదానం చెప్పడు. అగ్నిదేవుణ్ణి ప్రార్థించి, కాంతి మంతుడై వాయువేగంతో యింటికి వరుకుంటాడు.³⁴

అధ్యయన సూచికలు

1. నిజంగా ఎంతో మంచి పద్యంగా తెలుగువాళ్ళ నోట్లో నానిన పద్యం ఇది. 'చిన్ని వెన్నెలకండు వెన్నుదన్ను సుధాధి, బాడమిన చెలర తోబుట్టు చూడు' అని మొదలయ్యే ఈ సీసం పాంప్ర దాయిక కవితాగరిమ నంతిటిని పుణికి పుచ్చుతుంది. గాయకలోకమంతా సగర్వంగా ఉడుకింమననే పాదం "రహి పుట్ట జంత్రిగాత్రముల తార గరింయ విమలగాంధర్వంబు విద్య మాకు" అనే పాదం. ఇలాంటి పద్యాలన్న మనచరిత్ర ఒకటి చదివితే, అంతకు ముందువారిని గానీ వెనుకవారిని గానీ చదవాల్సిన అవసరం ఉండదనే అభిప్రాయం కూడా రక్షణలోకంలో ఏర్పడింది.

2. ఘృతాచి, తిలోక్తను, హేమ, రంధ, కశిరేఖ అప్పరసల నామధేయాలు. వీరింతా వరూధిని ప్రాణసఖులు. చూ. 44వ పద్యం.

3. "నభోవాహినీ లహరీ శీతల గంధ వాహు తరిఫలస్థంబరీ శారథ గ్రహణం దిందిర తుందిలంబు రివి మత్కాంతారి సంతానమూర్తి" అంటుంది వరూధిని. అది పెద్దనగారి చతుశ్శక్తిని నింపుకున్నా కాకట్టం. 45 వ పద్యం.

4. ఇక్కడ వరూధిని తన మణిధనం లోకి రమ్మని ఆహ్వానిస్తూ 'కైతర కుసుమ

శరాసన' (మారుతేవంతోని మన్మథుడని భావం) అని సంబోధించి తన కాను వ్యామోహాన్ని నూచిస్తుంది. అయినా ఆ సంబోధనామర్యాన్ని ఆతను లెక్కచెయ్యడేమో అని సందేహిస్తూ ఆతని అందాన్ని వాచ్యంగా పొగుడుతుంది. కందనమువంటి మేను మధ్యందినా తపో మృహతిః గంధే, వదనాకై- ఒప్పుచొలుకు వదనము- అన్యధ గృహంబు పావనము సేసి బడలికలు వాసి చనుచు" అంటుంది. ఇక్కడ వాచ్యం అత్యంత తీరస్కృత మవుతోంది. అది పెద్దన శిల్పమర్మం.

5. "సత్ప్రియారాండము దీప్తి తేగ సనగావలయున్" "ఏనిక నిల్లు సేరుటకు నెద్ది యుపాయము" "ప్రజలన్ నను గూర్చుచు" వంటి మాటల్లో ప్రవరుడి మనస్సంతి లొందరకుమకూందో అర్థమవుతుంది. ఈ మాటలకు వరూధిని నవ్య డం సహజమే. ఇక్కడ కవి చతుశ్శక్తి చూడవచ్చింది. "తేతనవృత్త ఆననసీమ దోప ధవళాయతలోచన వాని కెట్లమన్" అని వ్యాఖ్యానిస్తాడు పెద్దన మనకు కుతూహలం కలిగిస్తూ.

6. ఈ అభిప్రాయాన్ని కవిత్వీకరించడంలో పెద్దన చాతుర్యం భాషాసూత్ర దాయం తెలిసినవారి కానందం కలిగిస్తుంది. ముఖ్యంగా "మీ కటిర నిలయంబుల ఖన్ సురరాజిలోమె నే యిక్కడి రన్న కందరములు" "నిక్కము దాపనేల .. నీ పయిన్ దిక్క మనంబు నాకు" నను చిత్రితావారికి నప్పగించెదో చొక్క ముందమద్యముల చూడఁ బాటలు వాకు కేంట్ల సాంపెక్కిన యెట్టి పూవు బావరిండ్లను గొగిట గారించెదో" వంటి మాటలు వాచ్యంగా ఉండికూడా చమత్కారాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఇవి తెలుగుతనపు చమత్కారమే అనడంలో సందేహం లేదు.

7. "త్రతులై దినములు గడపెను విశ్రుతః జనునే కామింతు మది విచారము వలచే" అనే మాట వెలుగుడుతుంది ప్రవరుడినుంచి. ఇది ఆతని సంస్కారానికి దర్పణం. అంతేకాదు; సాధారణీకరణం చేయబడిన ధర్మమాత్రం ఇది. 'అహి తాగ్ని'గా తనను తాను ప్రవరుడు నిర్దిష్టం చేసి చెప్పుకుంటాడు వరూధినిలో. "తూలు సమస్త ధర్మములు- నేడిలు సేర కుండినన్" అని చెప్పడంలో ప్రవరుడి జీవితవిధానం మరోమారు స్పష్టమవుతుంది.

8. 'ఎలప్రాచుము నైదికర్మ నిష్ఠులన్ బోంగ నింక భోగములు పొందుట ఎన్నకు?' అని త్రక్కిస్తుంది వరూధిని. పైకి బాగుంటుంది ఈ పళ్ళు. 'యజ్ఞ కోటులన్ సానసులపుటకున్ భుజు మా కవుగిళ్ళ సుఖాచుటే గదా' అని చెప్పుతున్న వరూధిని మాట ఎంతవరకూ సత్యం? ఇది పురాణకల్పన సాధారణగా చేసుకున్న సత్యం మాత్రమే. ఇక్కడ వరూధిని ఆవేశవాదం బైటపడిపోయింది. అందుకే ఆమె మరికొన్ని హితోక్తులు చెప్పవలసి వస్తుంది. "సద్యోవినిరిగ్నిన్న సారంగసాళికాహృతమై పిసారించు మృగమదంబు" అనే సీసం చూడండి.

9. 'ఇంకు భోగపయదవయ గమిం పుమా ననుగూడి యనుదినంబు' అంటుంది వాచ్యంగా వరూధిని. వరూధిని వాచ్య భావణం ఇక్కడ మనకి ఎబ్బెట్టు కలిగిస్తోందా? లేదనిపిస్తోంది. అభిప్రాయ భేదం ఉంటే పారకులు చెప్పాలి.

10. ఇక్కడ పెద్దన చూపిన పనితనం భావన (Imagination) కు సంబంధించింది. గడ్డివాడికి వెన్నెల దేనికి? గుడ్డగూబకు వెనుకమాత్రం ఎందుకు? ప్రవరుడికి వరూధిని కోరదగిందే కానీ వరూధినికి ప్రవరుడు అన్యుడని తెలిపా

యింకా, ప్రవచన దోష అందుకు. ప్రవచన దోష నివారణం. వరూధిని వెన్నెల. వరూధిని మోతురు. ఆ భావన సారాంశం అలా ఉంది.

11. దాంతర్మ్య దృష్టితో చూస్తే ఇంత గొప్ప సత్యం మరొకటి ఉండదు. కానీ ఇక్కడ ఈ మాట అంటున్నది స్వార్థ పరమైన వరూధిని. వరూధిని చేత అని పించి ఈ మాటల్లో పెద్దనగారు లోకంలోని ప్రతి మనస్తత్వాన్ని తుల్యమని అభ్యసాన్ని వివరించడం మాత్రం నిజం. 'ఎన్ని భవంబులకీ గలుగు నిత్యకరాసన సాయకి వ్యధాభినిర్విత వాడిన తల్లియి... వెన్నెవరెవరీ గరింకు నలివేలుల గొగిట జేర్చు భాగ్యములే' అంటుంది వరూధిని. ఈ వరూధిని మాటలు నిజానికి పెద్దన గారి మనస్సులోనే.

12. 'సశరీర స్వర్గసుఖం' అనే మాట నిక్కడ ప్రయోగించడం ఒక చిత్రమైన ఊహపథకం (Hypothesis).

13. ప్రవచన బ్రహ్మజ్ఞానం (Spiritual knowledge) అంతా ఇక్కడ ప్రకాశిస్తుంది. స్వర్గం, మోక్షం వంటి కీలకాంశాలమీద కూడా వెండు రకాల సందేహాల అభిప్రాయాలున్నాయి వరూధిని చెప్పేటట్లు. పార్వతి పాపాన్ని మోతగా ఖండించాడు. 'ఏమన్న యి' మల్ల నిజము కాముజ్జ్వలన వానికి' అంటూనే "అకాముకు డిది గణించు నె?" అని వాదంలోకి దిగాడు. అంటే కాకుండా వరూధిని వాదాన్ని పూర్వ పక్షం చేసి, "బ్రాహ్మణు డింద్రియ కళి నివృత్తచైతన్య నిపుణ చిత్త జనితా జన్మకాలం పాలై చెడు బ్రహ్మనందాధి రాజ్య పదవీమృతుడై" అని నిర్ధారించేవాడు దానితో వరూధిని ఓడిపోయి నట్లే అయింది. వరూధిని వాదం లోప

భూయిష్టం. పెద్దన అస్పృశ్య ఇక్కడ ప్రవచన దోష నివారణం చే ప్రతిఫలిస్తోంది.

'బ్రాహ్మణు డింద్రియ కళి' అనే కందపద్యం (60వ పద్యం) చాలా ముఖ్యమైన పద్యం. ప్రతి మధావర్ష ఇదొక ప్రశ్న. ఇందులో "జన్మ + అచరణ + ఏక - నిపుణ - చిత్తజనిత + అజన్మకాలపాలు వి" అనే పదసంఘటన కొంచెం స్పష్టం. జన్మచరణం అంటే వంకరలు కలిగించడం; అజన్మకాలం అంటే బాణం. ఈ యువకం మనకు బాగా గుర్తుండటానికే ఉపకరిస్తుంది.

14. ఈ సందర్భం సందర్భానికి తగినట్లు పెద్దన ఇక్కడ చెబుతున్నాడంటే ప్రతి ఒక వచనం గాకాదు. మనోజ్ఞ వచనం మాత్రం కాదు. ఇందులో ఆమె మానసిక కారీరక స్థితిగతులను వివరించాడు ఊహామృతినో. ఆమె విసుగు, విరాగంలా పడలే చిత్తవృత్తి అతిని వెల్లడైనా తన చేష్టలతో గొంగుడిసువనే సొంత కనిపిస్తాయి.

15. మూలంగా వరూధిని అవగాహన ఇంతే. ఆమె కాముకులందరూ చేత తన కోరికలకే తగినట్లే వేదవాక్యాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తోంది అంతరీక్షమందు ప్రవచించు 'బ్రహ్మ'నందం' గురించి చెబుతూ ఇంద్రియ వశం అందల్ల బ్రహ్మనందంమంచి జారపోతాడు బ్రాహ్మణుడు అన్నదాని కిది సమాధానం (మా. 60వ పద్యం).

'ఎందే డెందము కందలించునో ఏకాగ్రతన్ నిర్వృత్తిన్ చెలుగునో ఎందే' ఇంద్రియమాల సుఖంబుగ నుకో ఆయుష పగబ్రహ్మం అంటుంది వరూధిని (61వ పద్యం). ఇంకా ఆమె ఒక ఉపమానం కూడా చెప్పింది. 'వంధికత ప్రదిపకలి కాత్రి' అనే ఆ పోలిక. గాజుకు పెట్టె (Glass jar) లో పెట్టిన దీపంలా మనస్సు కలిసిపోకుండా సలిచి చెబుగు

తుండట కాశీక గంయోగంలో. ఇక్కడ ఆమె హృదయం. వేదాంటలు వాద నిష్క్రంతి (Bliss), ఏకాగ్రత (Concentration) వంటి పరిభాషల్ని ఆమె కూడా వాడింది. వదాలకుందే ఈ ద్వంద్వార్థాలే మన వాదాలన్నింటికీ మూలం. అందులోనూ వేదాంతం (Indian philosophy) మనదం. ఇలా సాగితిరి (Elasticity) కనుక లంగా ఉండటంవల్ల విచక్షణ (Judgement) ఎనక చాలా అవసరం. శేఖరం జ్ఞానం (Knowledge) కన్నా జ్ఞానం (Wisdom) కావ్యానికి చరిత్రావధి. ఆ జ్ఞానం ప్రవచన మాటల్లో ఉన్నట్లు నిరూపించి మాటల్లో ఉండదు. అదే ఆ పాత్ర గలపానక. పెద్దన వృద్ధ యం ప్రవచనలోనే ఉంది అని పేరే చెప్పినట్లు చేతగా.

16. 'నిస్పృహత చెలువు నొక్క చిరునవ్వు నవ్వి' అని పెద్దన గారి మాట.

17. 'ఈ పాండిత్యము నిత దక్క మర యెందే గంటిమే' అనే పద్యంమూలా తెలుగు లోకి పూర్వం కందన మేళం గేర. ఈ పద్యంలో చిత్రమేమంటే వ్యాజ సుతి. (పొగుడు పా ఉన్నట్లు కనిపించే నింద). కామకాన్తి పాధ్యాయుని అనే మాట మనల్ని నిల్పుకుంది. Woman-Sexologist అనేకే విరుద్ధమైన భావం (Contradiction) కామ కాన్తిని వాల్మీకి నుడు చెప్పాడు. ఆమె దానిక గుర్తు (కామకాన్తి) చెప్పడం అంగుళాగా ఒక పురుషుడికే అగ్ని వింత. అదే ప్రవచన ఆ పక్షం. (నిజాని కిది పెద్దన గారి ఆక్షేపణ). 'మేగోహం' అనే పక్ష ప్రశంస. కాని ధ్వనిమాత్రం నింద. 'త్రియానర్యామ పాపా - గతిపుణ్యం' అని చెప్పడం ఆర్యావర్తినికే విరుద్ధం కొత్తిగా అడుగు

పెట్టిన ముగ్ధులను నీతి నిక్కడ విడుదలచడం ఉందా అని అలోచించాలి. 'మూలకీయ పథ్యాగమ మూలక పంక్తి కి నా మీ సంప్రదాయార్థమే' అనే మాటల్లో 'మీ సంప్రదాయ' అనే దాని మీద తీవ్ర పడుతుంది.

18. వరూధిని నీటిలో పుట్టిన అప్పరను, ప్రవరుడు అన్ని వారాధిస్తాడు. అతను ఆమెతో సంయోగంచేస్తే అన్ని అంబోవడం సహజం. ఈ స్వారస్యం ఈ కథలో పెద్దన 'వస్తుధ్వని'గా 'తత్త్వధ్వని'గా నిశ్చయించాడా? అని అలోచించవలసి ఉంటుంది. సమస్త జీవిత సుఖాలకు అన్ని ప్రధానం తరవాతిదే నీరు. అన్నిగోళమైన సామ్యం నీటికి కూడా ఆధారం అనేది చింతనసత్యమే కాక ఆధునిక శాస్త్రసత్యంకూడాను.

'చెప్పక మిట్టి తుచ్చముఖుల మీసాలపై - లేనియల్' అనే సూక్తి సందర్భ సత్యమే కానీ సార్వత్రికసత్యం కాదు. దాంపత్యముఖం మీసాలపై లేన కాదని ప్రకరుడి పాత్ర నిరూపిస్తుంది.

19. 'వనిత తనంత దా వలచి వచ్చిన చుట్టన గాద యేరికిన్' అనేది సాధారణీకరణం చేయబడిన సత్యం. కానీ లోకంలో స్త్రీ పురుషుల్ని ప్రేమించాలా? పురుషుడు స్త్రీని ప్రేమించాలా? అనే చిత్రమయిన ప్రశ్న ఉంది. ప్రేమ, కామం ఇద్దరికీ సమానమే. కానీ అది ధర్మవిరుద్ధమైనపుడు ఈ సాధారణీకరణ సత్యం వర్తిస్తుంది. వరూధిని పరాజితురాలై కందుకల్ల అవకాశవాదం (Escapism) అవలంబిస్తోంది. ఇది పాత్రాగతం. అంతేకానీ పెద్దన అభిప్రాయం కాదు.

21. ఈ విద్వారాన్ని 'ప్రబంధాల బూతు'గా చూడ వేస్తున్నాం. కళాం. కానీ భాషాసంప్రదాయం ఈ బూతును (Pornograph) ప్రచ్ఛన్నం చేసి,

ఎట్టన కవిత్వము - జనజీవితము

— శ్రీ ముదిగొండ ఈశ్వరచరణ్

(గత సంచిక తరువాయి)

ఈ సందర్భంలో ఒక తరమైనవా ప్యాన్ని గుర్తించవలసిఉంది. నన్నయ గారు భారతాన్ని ప్రారంభిస్తూ 'తన మత బ్రాహ్మణ-అనురక్తు' అని తనను గూర్చి ఒక సీసపద్యం చెప్పకొన్నారు. ఇది కూడా ప్రథమపురుషలోనే ఉంది.

కాపాడింది. నీటి బంధమాడిపోయింది. విరులు చిందిపోయాయి. కొప్పు వీడి పోయింది. శరీరం పులకలేత్తింది. రతి సంరంభంతో ప్రాంచద్యుష్టం బాహు మూల రుద్రో పాలిండ్లు పొంగార. పై యంచల్ మోకగ కాకించి యధరం కాకించిది వరూధిని. దీన్ని 'చీకటి తప్పు'గా పరిగణిస్తాం మనం. శృంగార చర్చ నింతగా వర్ణించనక్కరలేదనేదే మన తీర్పు-కానీ ప్రవరుడి కిదోక పరీక్షగా మారిందనేది స్పష్టమవాలంటే ఎలా? ఈ ప్రశ్నకు జవాబుండదు. దీన్ని గురించి చర్చ జరగాలి.

22. "ఇచ్చోట భవన్నభాంకురము సోకె గనుంగొనుమా" అంటూ ఏడ్చింది వరూధిని. ఆ సమయంలో ఆ సంస్కారి ఎంత కాబోలు. పెద్దనగారు ఆమె ఏడ్చుని వర్ణించడంలో ముహూర్తపడలేదు. "వేదన నెపవిడి యెడ్చుకల స్వనంబుతో మీడిన విచ్చు గుబ్బుచను మిట్టల నశ్రులు చిందువందగన్" అంటూ రసికజవానందాన్ని ఆశించాడు. "కన్ను గవ ధరళి గురుల్ కాదిగొనగా" ఏడ్చిందంటూ బొమ్మను తులంబో మార్చేసాడు పెద్దన గారు.

నన్నయగారిలాగే వ్రాయాలని పూనుకొన్న ఎట్టయగారు కూడా తనను గూర్చి ప్రథమ పురుషలోనే చెప్పకొనడం - అది కూడా సీసపద్యమే కావడం కాక రాలీయాలాదు. ఎట్టయగారి తర్పరతకు జర్పణం.

ఎట్టయగారు ప్రబంధ పర మేశ్వరుడు.

23. గతంలో కొందరు పెద్దలు తిప్పలు చేశారని తిప్పలు సాంప్రదాయాలుగా మారవు. అలా అనుకరించడం మంచిదనడం వరూధిని చాడంలోని ప్రధాన లోపం. కాలం గడిచినకొద్దీ మానవుడు మరింత పరిపూర్ణుడు కావాలనే సందేశ ధ్వని లేదా ధ్వన్యాత్మక సంతే శం (Suggestive message) పెద్దన మనసులో ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది.

24. అన్నిదేవుల్ని ప్రార్థిస్తే గమనం సిద్ధిస్తుందనడం నమ్మకశక్యంగా ఉండని మాట నిజమే. కానీ ఇది అధివాస్తవికమైన సత్యంగా తీసుకోవడం సాధ్యమేకదా. ఏ కథలోనయినా స్వాభావికత అతీతమైన సంఘటనలు (Super natural elements) ఉండటం ప్రపంచ సాహిత్యాలన్నింటా కనిపించేదే. అన్నికీ గమనశక్తి లేదా చోదకశక్తి ఉండనడం కాస్త్రీయ సత్యమే ఈనాటికి. ఈ రాకెట్ల యుగంలో.

డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ,

25-6-5/8,

రాజమండ్రి-5.

ఈ విరుదుడు గూర్చి కూడా అభిప్రాయ భేదాలున్నాయి. ఆయన రచనల అనుభూతిని నిర్దేశించడంలో దీనిని పండితులంతా ఒక సాధనంగా వాడుకున్నారు. ఎందులో ఒక విశేషం గమనించవలసి ఉంది.

ఆ రోజుల్లో ప్రబంధ శబ్దం ఈనాటి అర్థంలో వాడుకలోలేదు. కావ్యసామాన్య వాచిగానే వాడబడింది. 'ప్రబంధ మండలి' అని - 'పుణ్యప్రబంధా' అని తిక్కనగారు చెప్పడం ఇందుకు సాక్ష్యం.

ప్రబంధం అంటే ప్రకృష్టంగా బంధించి మహాభారతాన్ని తూర్తి చేయడం వల్ల ఆయన కీ విరుదు వచ్చింది. ఈ విషయాన్ని పెండ్లాలు సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారు 'అట్లాంటిక్ మహాసముద్రమువంటి నన్నయ కవిత్వం - కాంత మహాసముద్రము ఎఱ్ఱయకవి, అని ఎంతో రమ్యంగా అభిగర్ణించారు.

ఎఱ్ఱయగారు శివభక్తులు. 'గిరిక పడ భక్తి రసతిత్పర భావము కలిమి శంభు దాసుడనగా ఒరిగి' నావని ఆయన తాతగారు మెచ్చుకొన్నారు. ఈ 'శంభు దాసు' డనేది తన అత్తజాభిదేయ' మని తాను 'శ్రీ శంకరస్వామి సంయమిశ్వర చరణ సరోరుహభ్యాసానంద సౌందర్య ధుగ్ధుడ' నని చెప్పుకున్నాడు.

దీనిని బట్టి ఎఱ్ఱయగారు స్వార్థ బ్రాహ్మణులని పండితులంతా నిర్ణయించారు. ఈ విషయాన్ని గూర్చి మరింత లోతుగా ఆలోచించవలసి ఉంది.

ఎఱ్ఱయగారు తను తండ్రి 'ఆరాధ్య' సర్వజ్ఞుడని సగర్వంగా చెప్పుకున్నారు. ఈ ఆరాధ్య శబ్దం శేవలం గౌరవవాచికాదు. క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దివాడైన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు భక్తి మీది కలపుకు బ్రాహ్మణులతో చాతురితపి

అంద్రదేశంలో ఆరాధ్యులైతే సంప్రదాయాన్ని ప్రచారం చేశాడు. ఆయన పాండిత్యానికి, వాదనాబలానికి, మహిమ అంతరంగి ఎండలో, స్వార్థ బ్రాహ్మణులు ఆరాధ్య శైవాన్ని స్వీకరించి 'ఆరాధ్య' అని పేరు పొందారు. మారనామాత్యుడు కూడా వారితోపాటు ఆరాధ్య శైవాన్ని స్వీకరించడమే కాక ఆ సంప్రదాయం యొక్క రహస్యాలను తుక్కిటబట్టి 'ఆరాధ్య సర్వజ్ఞ'డై ఆరాధ్య శైవప్రచారంలో పాలుపంచుకొని ఉంటాడు. ఆయన కమారుడు కూడా శివభక్తి తత్వపుడైన ఆరాధ్యుడే కాని అన్యథా కాదని అభిప్రాయం.

అయితే ఇక్కడ ఒక్క విశేషం గమనించవలసి ఉన్నది. ఎఱ్ఱయగారి తాత ఎల 'శాత్రు నారి తప్ప ఆయన వంశీకులంతా శివభక్తులే! అయినా వారికి హరి హరాభేదం లేదు. ఎఱ్ఱయగారు తాను ఎంత శివ భక్తుడి నని చెప్పుకున్నా వ్రాసినవన్నీ వారికథలే! ఇంతేకాదు ఆయనకు మమారుగారి తరాల తర్వాతి వాడైన చదలువాడ మల్లన శ్రీకాళహస్తీ శ్వర దయాసంపాదిత కవిత్వావైభవంతో 'రుక్మాంగద చరిత్ర - విప్రనారాయణ చరిత్ర' అను వ్రాశాడు.

ఈ మరి నామరస్యాన్ని - సర్వదేవ నమస్కారాన్ని చూస్తుంటే అప్పయ దీక్షితులవారి ఆశీసుత్వం ఒకటి జ్ఞాపకం వస్తున్నది.

'వాసుదేవ యతి వాసు దేవయిత్యస్తి కల్పకమహీనుహర్షణం - శుద్ధ్యాపి సుమధేవ సంధిసా' వాస్తవికాపి ఫలభేద సంభవః,

వాసుదేవుడో - వాసు దేవుడో 'సుమ' ధేవమేకాని ముక్తి 'ఫల' భేదం లేదంటాడు. ఈ తత్వాన్ని సుపూర్ణంగా జర్ణింమకొన్న వారు ఎఱ్ఱయగారు-ఆయన

వంశీకులు, ఇదిలా ఉండగా ఎఱ్ఱయగారు ఈ కావ్యాలనే - ఈవరుసలోనే వ్రాయడానికి గొప్ప చారిత్రిక దృష్టి - సామాజిక స్పృహతో దృష్టాదు. ఈ రోజు టును గూర్చి 'అనుభవం'లో ప్రత్యేకంగా చెప్పుకుందాం!

ఎఱ్ఱయగారు సకల భాషా కవిత్వవికారిదుడు. పాధుసమ్యుక్తుడు. నిత్య సౌమ్య ముతి. గురు భజన పరాయణుడు. వినయోదయ భరితుడు. సకల బహుపురాణిక భావిస్తర శేషి. ఆయననుగూర్చి బాగా తెలిసిన వాళ్ళు - ఆయనతో కలిసి మెలసి జీవించిన వాళ్ళు చెప్పిన విశేషణాలివి. ఈ అన్నింటిలో ప్రధానంగా కనపడుతున్నది ఆయన వినయ సంపత్తి. అది ఆయనకు ఒక అలంకారమైంది. అది ఆయన జీవితశిలం.

ఆయన రామాయణం వ్రాశాడు. హరి వంశం చెప్పాడు. అరణ్య పర్వ శేషాన్ని పూరించాడు. ప్రబంధ పరిమేళ్యుడనగా ఎన్నిక అయ్యాడు, నన్నయ తిక్కన కవి నాథుల సరిగ్గిడు ఎక్కాడు. విశా తన చివరి రచన వృణింహపురాణాన్ని ప్రారంభిస్తూ ఇలా చెప్పుకొన్నాడు.

'మించిన వేడ్క వీరులకు మిక్కిల్ మే మగవృష్టి గ్రమ్మరాయంచలు కూతు కాంచనాను నారల గూయ గడంగు భంగి రాధాంచిత శిల్పసాగులు మహాకవులాధ్యులు కావ్యకయ్యగీ లించిన కీర్తి సంగ సుఖనీలకు నేనుకు గాంక్ష చేసితిన్ !'

కవిత్వం గుగుపు కాలివాసును తలపించి, మరవీస్తున్న ఈ పద్యం ఆయన వినయ వినమితి కీలానికి పరాకాష్ఠ.

అంతటి మహాకవికీ - నాధు సమ్యుక్తునికి - వినయోదయ భరితునికి - ప్రబంధ

వరమేశ్వరునికి వరమాదరం వ్రతంలో మిల్ల, ఆయన కావ్యాలలో ప్రతిఫలించిన సమాజాన్ని దర్శించుటనే ముందు ఆయన చూచిన కాలాన్ని - ఆయన, ఆనుసరించిన సమాజాన్ని నోలుత బేరీజు వేసు కోవడం సమంజసంగా ఉంటుంది.

ఎట్టతూగారు క్రీ.శ. 1280లో జన్మించి క్రీ.శ. 1855 ప్రాంతంలో కవిత్వం చెందారు. ఈ మధ్యకాలంలో ఆయన మూడు ముఖ్యమైన విపరీతాలను చెప్పి చూచారు.

ఒకటి - కాకతి సామ్రాజ్య పతనం. ఇది క్రీ.శ. 1828 లో జరిగింది. గెండు తురుష్కుల దండయాత్రలు - కారణాలు. ఇది క్రీ.శ. 1802లో ప్రారంభమై క్రీ.శ. 1827 - 28లో ఒక కొలికకి వచ్చాయి. మూడు స్వతంత్ర పోరాటం. స్వతంత్రాంధ్ర రాజ్యాల స్థాపన. ఇది మూడుగా క్రీ.శ. 1880 నాటి మాట.

ఇందువల్ల ఎట్టతూగారి కవితలో సమాజాన్ని గుర్తించటానికి గాను ఆయన నాటి మత సాంఘిక రాజకీయ ఆర్థిక వ్యాపార రంగాలను ఆకళింపు చేసుకోవాల్సిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

మనము :

తొలిసార్వ నుండి హిందూ జీవన విధానాన్ని - సామాజిక దృక్పథాన్ని నిర్ణయించింది. స్పృహద్దింది మతం. నాలుగు వేదాలు - అరుకాస్త్రాలు - 18 పురాణాలు - గెండు ఇతివృత్తాలు హిందూ పుట మతానికి ధార్మిక జీవనానికి పునాది రాళ్ళు. ఇది ఆధారంగా నిర్మించబడ్డ వైదిక మతం. కాలక్రమంలో యజ్ఞయాగాల చేతుతో జంతుబలిని కోసుకూ, ఆచారాలతో - ఆడింబరాలతో సామన్య ప్రజానీకానికి దూరమైన తిరుగులో వేద

ప్రామాణ్యాన్ని ప్రశ్నిస్తూ, బ్రాహ్మణాధిక్యాన్ని సవాలు చేస్తూ బ్రాహ్మణేతిరుత వేర ప్రారంభించ బడ్డాయి బౌద్ధము - జైనము.

ఇవి రెండూ ఆంధ్రదేశంలో బాగా ప్రచారం పొందాయి. అనేక ప్రాంతాలలో బౌద్ధ - జైన దేవాలయాలు - వసతులు వెలిగాయి.

కాని - క్రీ.శ. 10-11 శతాబ్దంలో వీరశైవం దాడి ప్రారంభమైంది. పైరండు మతాలతో వాదించి - అడగించి - జైదరించి వీరశైవులు ఆంధ్రదేశంలో తమ స్వాసాన్ని పదింపరచుకున్నారు. ఆనాటి రాజాలు - అమోగ్యులు - సామంతులు వీర శైవదీక్ష పొందడంతో ఆంధ్రదేశంలో బౌద్ధజైనాల ప్రాధికం తగ్గుముఖంపట్టింది.

మొదటి కాకతిప్రతిరాజు - ఆదిదేవయ్యుడు బేరరాజు జైన మతావలంబకులు. కాని గెండవ ప్రతిరాజు జైర మతాన్ని స్వీకరించాడు. ఆదిదేవాలం నుండి తెలుగు దేశంలో జైవం మూడు పూవులు - ఆరుకాయలుగా వర్ణిస్తోంది. రాజాదరణతో పాటు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు - పాల్కురికి సోమన్న మొదలైన పండితులు. కవులు జైవమత బ్యాప్టికి దోహదం చేశారు.

ఒక వంక జైవం - జైవం తమ ఆస్తి క్షయం కోసం ప్రేమగా పోరాడుతున్న సామంతులతో వక్షీకరించుకొని వీరశైవం. తెలుగుదేశంలోకి ప్రవేశించింది. ఆ ప్రేమభావంతో జైవం ప్రాచీనప్రాంతాల్లోగా రంగంలో జైవ వైష్ణవాలు పృథవి కీడిదారులుగా మిగిలారు.

ఈ రెండూ తమలో తాము పోరాడు కుంటున్న ఉమ్మడిగా బ్రాహ్మణాధిక్యత కల మైకినితో పోరాటం సాగించాయి. ఈ రెండింటి వల్ల జలాంతర్య అంతరాలు, మనుషులమధ్య అవంతరాలు

నశునీపోయి కమాజంలో ఒక కొర వైకన్యం కలిగింది. అయినా ఈ రెండూ బ్రాహ్మణాధిక్యతను మాత్రం చెరిపివేయ లేకపోయాయి. అంతేకాక కాలప్రవాహంలో బ్రాహ్మణాధిక్యతయే వీటి మొద తని ప్రభావాన్ని చూపించింది. ఈకాలంలోని కాకతీయులు - గడ్డు - వెలమలు వీర శైవ - వీరవైష్ణవ మతాలను స్వీకరించినా తమ బ్రాహ్మణధర్మిని మాత్రం కదలకు లేదు. బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారాలు ఇచ్చారు. సన్మానాలు చేశారు.

తక్కిన విషయాలలో ఎంతో ఉత్తములుగా - ఉన్నతులుగా క్రిందివిశ్లేష కాకతీయులు మతవిషయంలో మాత్రం జైవతను అంగీకృతానికి అనేక రకాలుగా హింసామార్గాలను అవలంబించి అప్రతిష్టపాలయ్యారు. కాకతిరాజ్య పతనానికి ఈవరద్యేపం కూడా ఒక కారణమైంది.

కాకతీయుల తరువాత మధ్యాంధ్ర దేశాన్ని పాలించిన గడ్డ రాజులు ముందు ఈ మతద్వేషాన్ని పారదోలారు క్రీ.శ. లానికి మెట్లు కట్టించిన చేతులతోనే వారు అపహరించిన కూడా సోపానాలు నిర్మించారు. తాము శైవులైనా హరికథలను కోరి వ్రాసుకుంటున్న అంకిం పుచ్చుకొని తమ ప్రజలకు అదర్శప్రభువులయ్యారు. ఇందువల్లనే సురవరం వ్రతాప గడ్డగారు చెప్పింట్లు నాటి ప్రజల ప్రభుత్వంపట్ల సంపూర్ణవిశ్వాసం - అభిమానం వ్యక్తిం చేశారు. 'తీవన్న పుత్రి కర్ణాట ముసల్యాన పద్మనామకౌజ్ఞంధిగ దండనాత్రితలో న్నెన్దో తిరుగుబాటు చేసేయింసురు.' (ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర) కి వ్రతరగము, వారి మతసహనమే వారి ప్రభుత్వం - కవులకు ఉపాదేశమైంది. వారి ప్రభుత్వ శ్రీరామ రక్ష అయింది.

(స శేషం)

శ్రీ కనకదుర్గానందలిహరి .
 శ్రీ శంకర బగవత్పాదకృతము

—శ్రీ చిర్రావూరి శ్రీరామకర్మ

ప్లో. శివసేవానుక్రమభంగం
 కార్త్యక చతురే
 శివభిర్వేదానాం చిర విమతి
 కల్యాణం చిరతే
 స్మితిశోభితాన్నిరీలా దుచిత
 దుచితుచ్చంద్రవదనే
 జగన్మాతర్యామిరయశశక
 దురే! భగవతి!

కా. పేదానకుల రిక్షాదన్ సలుపగా
 ప్రచారురీ పూర్ణమై
 అదేదాగ్రములన్ మురింపబడె
 కల్యాణైః చారిత్ర వై
 నీవాచంద్రిక-బోలు నవ్యలసుకాంతిం
 గూడి చంద్రావ్యవై
 సేవ్యుండును, లోకమూరి!
 మహిళా! క్రిహత దుర్గాంబికా! ౧

౧. సాధిక: కష్ట సలిపడర
 సంతాన సమస్త
 మగ్గితెరంగధర్మ ముర
 మునతిభిక్ష్వాను దరితే
 అగ్రహామ్యమై రపి
 మునివామై ర్విలసితే
 జగన్మాత రృతిరజ్జయ!
 కనకదురే భగవతి!

మ. హిమవత్సర్యరకరాజపుత్ర
 నలిన హీక్పుత్రభావేత్రై
 అమృప్రీజన గీతికాకృత
 సపరాధ్యసత్వసంస్తుకృతై
 అపలామౌయమహానాల్లసీతై
 త్రాంచజ్జగన్మృతై

కమనీయూక్తతి శోధతో వరణమో!
కల్యాణీ దుర్గాంబికా! ౩

శ్రీ. నిజశ్రేణుస్కా మైర్నిటల
 ముటితాంచక్కిరపుటైః
 సువర్ణస్సనందం శ్రుతిమధుర
 వాచాం విరచనైః
 అసంఖ్యైర్విభక్త్యద్విగ్రమర
 సమాదాయైః పరివృత
 దయాకరవ్యాపేషుః
 కనకదుతైః భగవతి

మ, తమకునే శ్రేయముగాంక్ష చేసి
మిదన్ ధ్యానించి సుత్రములై
తమఫలంబుల దొయిలించి
రసవదారా కవిత్వంబులన్
కమల ప్రద సదాదిగాగల
సుగంధ కాంక్షించి నేవంప, న
తత్వము గొప్పస్సె సవిత్రి నాథ
దయనిమ్మకిప్పు దుర్బలాదిరా! య

శ్రీ. భవత్పదస్సాసాచిత
 కనక వీరవరసా
 పరంతస్సాప్తాంగం మదితహృదయా
 బ్రహ్మబుధయః
 నివాంఛంతి స్వస్తిం నచిః మతి
 సంభూత భవనం
 నవామాత్మై ర్భగ్యం నను కనక శుక్తి
 భగవతిః

మ. జననీ! నీపదయుగ్మముంచనగు
 నా సోపనప్రీతిని
 ప్రణయశ్చయమ మోదనార్థమగు
 నాబ్రహ్మర్షి ముఖ్యుల మదిన్

గవరున్ గోరరువాక వాసుముల,
 వాంకంసోద్భవావాసుమున్
 గవరున్ గోరరు ముఁ మార్గములనో
 కంఘాక్షి దుర్గాంబితా, ౫

శ్రీ శిష్యాహుతి ప్రమాణ
 వారిదీక్షాన గమనీ
 నుణేనా ప్రవృత్తిగ్రహణీ భువి
 పాస్త్రే రమదినమ్
 ససంగీతం నీరాజిత చరిత్ర పంకే
 యవాయుగే
 కృపాపూరిత మహ్యందిక కనక
 దుష్టా భగవతి!

మ. హరిదీశానసతీ మునుఁ శశిమణి
హైమంబు సత్పత్రంబు
వరసంగీత విశేషగానము వంబా!
హరితుల్వేయ భా
స్వరరాంతుజ్జ్వల శోభవందిన
ధివత్పదాబ్జ యుగ్మంబు నా
కరియం నూపుష్పిహాటాశమునో
అబ్ధాక్షి! దుగాంధిరా! ఓ

ప్రవర్తకశ్రాంతం బహుగుణ
మృగైర్జగదవినయం
స్వరూపధ్యాత్పుణాం దివ్య రసి
దయంబరిత శశిః
అపామేకం వర్షం విశరతి
కదాచిజ్ఞానధరా!
ద్వయోపాస్సమ్యం కింప్యాన్మను
కనకాద్భుత భగవతి !

మ. భవదీయంబుల కాఘముండలము
నీ భక్తిని నాంధ్రులు త
స్సుకరాభిప్రాయంను మెల్లపుడు
దాళోట్ల వర్ణించుగా
అవురారా! జలవృద్ధి నొక కిటి
నీ యంగాలు నా మేఘమున్
భవదీయానికి మేఘమున్ సమము
నానా కిటి దుగ్ధంబిదా! ౭

(సత్యం)

కుండుర్తి - తెలంగాణ

—డా॥ ఎ. పద్మదాస, M.A , M Phil . Ph.D.,

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో భావకవిత్వం, అభ్యుదయ కవిత్వం అనేవి ఉద్యమాలకు స్థిరపడి ప్రత్యేకతను సంతరించుకున్నాయి. అభ్యుదయకవిత్వం ప్రచారంలోకి తీసుకొచ్చిన కవిత్వాఉద్యమం వచనకవిత్వోద్యమం. కావ్యరచనలో ప్రాధాన్యం వహించిన ఛందోబద్ధమైన పద్యకవితకు, భావకవిత్వ కాలం నాటికే బాగా ప్రచారంలోవున్న గేయకవిత్వానికి స్వస్థి చెప్పి అభ్యుదయకవిత్వం వచన కవిత్వాన్ని ప్రచారంలోకి తీసుకొచ్చింది.

వచనకవిత్వానికి వచన బద్ధ్యం, వచన గేయం, వచన గీతం, స్వచ్ఛంద కవిత, స్వేచ్ఛాకవిత, ఫ్రీవర్స్- అనేవి పర్యాయ పదాలుగా వ్యాప్తిలో వున్నాయి.

భావకవిత్వం ప్రాథమికంగా, అభ్యుదయ కవిత్వం ప్రారంభంలో వున్నపుడు వచనకవిత్వానికి శ్రీకారం చుట్టబడింది. వచన కవిత్వానికి పితామహుడు కుండుర్తిని పేర్కొంటాడు తిలక్, దాశరథి, నీనాగి. ఆరుద్ర, సోమసుందర్, శేషేంద్ర తదితర కవులు వచనకవిత్వాన్ని పరిపుష్టం చేశారు.

వచనకవిత్వ మహోద్యమానికి అనేక విధాల కృషి చేసినవాడు కుండుర్తి అంజనేయలు. అటువంటి కుండుర్తి కవితాన్ని, రచనల్ని ప్రస్తావించడం, ఆతని రచనల్లోని కవిభావ్యమైన 'తెలంగాణ' ను గురించి చరిత్రయం చేయడమే ఈ వ్యాస ముఖోద్దేశం.

కుండుర్తి జీవితం :

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో అభ్యుదయ

కవి, వచనకవితా పితామహుడు అయిన కుండుర్తి అంజనేయలు, గుంటూరుజిల్లా, నరసరావుపేట తాలూకాలోని కొటవారి పాలెంలో నరసమ్మ, కామయ్యలకు 1922 వ సం॥లో డిసెంబర్ 16 తేదీన జన్మించాడు. వీరి పూర్వీకులు కుండుర్తి వాస్తవ్యులు కాకడంవల్ల వీరి యింటి పేరు 'కుండుర్తి' అయ్యింది.

కుండుర్తి బాల్యంలో తండ్రి మరణించాడు. ఆతని బాల్యమంతా తాతగారి ఊరున వినుకొండలో గడిచింది. కుండుర్తి చదువుకోసం తల్లి నరసమ్మ ధనవంతుల యిళ్ళల్లో కనిచేసి, పాఠ అమ్మి సంపాదించేది.

కుండుర్తి వినుకొండలోని బోర్డ్ మిడిల్ హైస్కూల్లో 8వ తరగతివరకు, తొమ్మిది నుండి S.S.L.C. వరకు విజయవాడలోని ఎస్ ఆర్.ఆర్. కాలేజీలోను, బి.ఎ. గుంటూరు ఆంధ్ర క్రిస్టియన్ కాలేజీలోను చదివాడు.

ఇతనికి సుందరిమ్మతో బి.ఎ. చదివే సోడాలోనే పెండ్లి. సంతానం ఏడు మంది అమ్మాయిలు, ఒక అబ్బాయి.

కుండుర్తి తొలుత తెనాలి తాలూకాలోని దేవేంద్రపాడు సేషన్ కాలేజీలో 1943 లో అంగ్లభాషా బోధకుడిగా చేరాడు. 1946 లో గుంటూరు టి.బి.ఎస్. మాగ్నేటింగ్ కమిటీ ఇన్ స్పెక్టరుగా, 1966 లో కర్నూల్లో ఇన్ ఫర్ మేషన్ అండ్ కల్లిగ్ రిలేషన్స్ లో అనువాదకుడిగా, అక్కడనుండి హైదరాబాదు, అక్కడనుండి మహబూబ్ నగర్ కు, మళ్ళీ

హైదరాబాదుకు డిప్యూటీ పబ్లిక్ రిలేషన్స్ ఆఫీసరుగా 1966 లో బదిలీ అయ్యాడు. 1977 డిసెంబర్ లో ఆంధ్రప్రదేశ్ తెలుగు మాసపత్రిక సంపాదకడిగా పదవీ విరమణ చేశాడు కుండుర్తి. వీరు 1982 అక్టోబర్ 25 న పరమపదించారు.

శ్రీశ్రీ నాయకత్వంలోని అభ్యుదయ రచయితల సమితిలో కుండుర్తి పథ్య డిగ్రీ వుండి గంభీర అభ్యుదయానికి కృషి చేశాడు. 1966 లో కుండుర్తి ఆశయంతో 'ప్రేవర్స్ ఫ్రంట్' సంస్థ ఏర్పడింది. శ్రీవత్స ఫ్రంట్ వచన కవితా ప్రచారం కోసం ఏర్పడింది. శ్రీవత్స ఫ్రంట్ తరఫున 'నరూగ రా' (కుండుర్తి, రామదాసు, సుబ్రహ్మణ్యంల కలిసి రాసింది), నగరంలో చాన, నాలో నివాదాలు (కుండుర్తి), వైకటి (సి.వి. కృష్ణారావు) అనే కవితా సంపుటలు, 'వచన కవిత' అనే వ్యాస సంకలనం, 'తరతరం' అనే వివిధ కవుల కవితాసంపుటి ప్రచురితమయ్యాయి.

ప్రేవర్స్ ఫ్రంట్ సంస్థ ఏటేటా ఒక ఉత్తమ వచన కవితా సంపుటానికి బహుమతిని తిలక్ సంస్కరణార్థం ప్రకటిస్తూ వచనకవిత్వోద్యమాన్ని ప్రోత్సహిస్తూ వుంది. ఈ సాఫల్యం, డా॥ ఎ.కె. గోపి (మైలురాసు), వీపిప్రియ (అమృతేశ్వరి), శ్రీమన్నారాయణ (వెలుతురు కిట్ట), ఇస్కాయీర్ (మృత్యుకృతం), కె. కివారెడ్డి (గర్వనార్యుడు) మొదలైనవారు బహుమతుల్ని పొందారు.

కుండుర్తి రచనలు :

కుండుర్తి తన 15వ ఏటనే 'అపరూపా రక' శతకాన్ని రాశాడట. 1938 లో జపాన్ వస్తుబహిష్కరణని పురస్కరించుకొని నెహ్రూ విజయవాడ వచ్చినపుడు, కొన్ని పద్యాలు రాసి కుండుర్తి రామమోహనరాయ గ్రంథాలయంలో

చదివాడట. రాయప్రోలు 'తృణకంకణం' ప్రేరణతో 1989-40 ప్రాంతంలో 'రస ధుని' అనే కావ్యాన్ని తేటగీతుల్లోనూ, 'అమోవాస్య' అనే విరహ కావ్యాన్ని వృత్తాల్లోనూ రాశాడు. 'సా ప్రేయసి' అనే ఖండకావ్యాన్ని ఈ కాలంలోనే రాశాడు. 1942 లో 'సాప్తికం' అనే ఆశ్వతామ అర్థరాత్రి సాహసాన్ని కొని యాడే సుదీర్ఘ కవితాన్ని రాశాడు. అయితే యివన్నీ ఆలభ్యాతే. సాప్తికం మూత్రం భారతి ప్రచురితం. ఈ 'సాప్తికం' విశ్వనాథ 'రామాయణ కల్పవృక్షం' లోని బాలకాండ ప్రభావంతో సమాన భూయిష్టంగా రాయబడ్డదని విమర్శకు గురైంది. జాషువాగూడ కందుర్తిని మందలించాడట. తిర్యక్ కందుర్తి సరళ మైన పద్ధతిలో కవిత్వం రాయవారం భించాడు. కందుర్తి 'నానాసాహితీ' పై మాత్రాఛందస్సులో గేయాల్ని రాసి, ఏలూరు నవ్యసాహిత్య పరిషత్ వార్షిక సమావేశంలో చదివాడు. '948 ప్రాంతంలో శ్రీశ్రీ 'మహాప్రస్థానం చేరి ఆకర్షితుడై, అభ్యుదయ రిచనలవైడు మల్లాడు. కందుర్తి వచన కవిత్వాన్ని, వచన కథా కావ్యాల్ని, వచన కవితా నాటికల్ని, పీఠికల్ని, వ్యాసాల్ని, తన జీవిత చరిత్రనీ రాశాడు.

వచన కవితలు :

'నయగా రా' (1914) కొంత వచనం లోను, కొంత మాత్రాఛందస్సులోనూ సాగిన రచననిపిస్తోంది. 1950 లో 'తలం గాణ' సుదీర్ఘ వచనకవిత్య కావ్యాన్ని, 1958 లో 'ఆశ' అనే వచనకవితా నాటకాన్ని, 'యగేయగే' అనేదాన్ని, 1967 లో 'నగరంలో వాన', 'నాగోని నాదాలు' అనేవి ప్రచురితమైనాయి. 1975 లో కందుర్తి సన్మానసంఘంవారు కందుర్తి వచనకవితలైన 'దండియాత్ర',

'యాత్రగీతం', 'ఇది నా దేశం', 'భగవంతుని బహిష్కరణ', 'అనువాదమాత', 'సాహాయాత్ర', 'వేమక చెలుగులు', 'శిక్ష ఏమిటి' అనే నాటిని 'కందుర్తి కృతులు'గా ప్రచురించారు. కందుర్తి మరణానంతరం 1982 లో 'హంస ఎగిరి పోయింది', 1983 లో 'తీరా నేతు కాస్తా ఎగిరిపోయాడు' అనే వచన కవితా సంపుటలు ప్రచురితమయ్యాయి.

పదనకవితా కావ్యాలు :

తెలంగాణ, దండియాత్ర, సాహసయాత్ర, ఒక అమృదిత కావ్యం.

పదనకవితా నాటికలు :

ఆశ, ఆన్లాగారమ్యాయి, శిక్ష ఏమిటి.

అవార్డులు :

'నగరంలోని వాన', 'నాగోని నాదాలు' అనే నాటికి 1969లో సోవియట్ ల్యాండ్ నేహూ అవార్డు లభించింది. 'నగరంలోని వాన'కు 1970 లో ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు, 'కందుర్తి కృతులు'కు 1977 లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు వచ్చాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు ప్రహారీలోని సంవత్సరంలో సభాధ్యక్షులైన పాకర్లవారు కందుర్తిని 'వచనకవితా మతామహుడు' అని ప్రశంసించారు. అది కందుర్తికి బిరుదైంది. 'వేమక' అనే కవితాసంపుటిలో 82 ఖండికలున్నాయి. కందుర్తి ఒక కవితా సంపుటిని పేరు పెట్టలేదు. ఇంగ్లీష్, అంతర్జాతీయ బాలల సంవత్సరం, ప్రగతి, నో కా మెంట్. వారి వ్యక్తువు గొప్పే మిటి, మాను... మూగ్గులు, నాయకాదా హరణం, ఎక్కిడిదా ధ్వని, భవిష్యత్తుకు లేఖ, ముక్తకాలు, ఈ విగ్రహం, ముండి చెట్టు, జాలిమఃను, ఒక గుర్రం కొంటాను,

వాన స్వచ్ఛ కావాలి, మెల్లో నాగోరిళ్ళు, కవిత్వం వచ్చాక, అస్తవ్యస్త, రక్తం బావి, కొట చుట్టూ కండకం, ప్రతిపక్షంలో సూర్యుడు, ఒక దోమ వచ్చింది, కానినవాడు, ఓట్ల జాతర, నన్నెందుకు పిలిచారు, మరుజన్మ, నగిషీలు వంటి 26 ఖండికలున్నాయి. అందులో 18 ఖండికలకు పీఠికలు లేవు. ఇందులో కొన్ని అనువాదాలుగూడ ఉన్నాయి. అవి సోవియట్ భూమిలో ప్రచురితమైనాయి.

పీఠికలు

వచనకవితా సంపుటిగాలకు పీఠికలు రాసిన ఘనత ఆధునికంలో కందుర్తికే దక్కుతుంది. ఇతని పీఠికల్ని 'స్పృహన సాహితీ సమాఖ్య'వారు 'కందుర్తి పీఠికలు అనే గ్రంథంగా 1977లో ముద్రించారు. కందుర్తి తన వచనకవితా సంపుటిగాలకు గూడ పీఠికలు రాసుకున్నాడు. 1968 నుండి 1970 వరకు మొత్తం 23 పీఠికలు, 1970 తర్వాత 17 పీఠికలు రాశాడు. 'అమృతం ఒరిగిన రాత్రి' (తీల), 'చైతన్య కేతనం' అనేదానికి, నయగా రా ద్వితీయ ముద్రణకు, 'తిరింతిరం', 'మనిషికోసం' ముద్రలైన నాటికి పీఠికలు కందుర్తి రాశారు.

వ్యాసాలు :

కందుర్తి వచనకవితాకల్పన నిరూపణ కోసం చాల వ్యాసాల్ని రాశాడు. వృత్తికల కోసం, రేడియో ఉపన్యాసాల కోసం ఇతడు వ్యాసాలు రాశాడు. మొత్తం వ్యాసాలు (46 పుత్రికలకోసం + 8 రేడియోలకోసం) 54.

జీవిత చరిత్ర .

కందుర్తి తన జీవితచరిత్రను 80 పేజీల వరకు వ్యావహారిక భాషలో రాశాడు

ఇందులో విజయనగరం, గుంటూరు సభల ప్రసక్తి, నవ్యకళాపరిమత్తు, పీఠర్స ప్రంట్ స్థాపన, యుద్ధకాలంలో తన రచనలు, 1978 లో జరిగిన ఆంధ్రోద్యమ ప్రస్తావన వుంది.

మండుర్తి రచనలు కొన్ని ఆంగ్లంలోకి, హిందీలోకి అనువదించబడ్డాయి. రాయ ప్రాంతు సుపాదకీసులో వెలువడిన "ఈప్రే ఆండ్ పెప్ట్ నెం. 4" అనేదానిలో ఒక కవిత, ఎ వంద శతశ్రీర రావు సుపాదకీసులో వెలువడిన 'మోడర్న్ ఇండియన్ పాయిట్రీ'లో 2:3 కవిత, 'పాయిట్ యాన్ ఇండర్ నేషనల్ మువ్మెంట్'లో ఎనిమిది కవితలు, వేగుంట మోహనప్రసాద్ సంపాదకీయంలో వెలువడిన 'దిస్ టైమ్ సెన్స్'లో మూడు కవితలు అనువదించబడ్డాయి. మండుర్తి కవితలు కొన్ని హిందీలోకి అనువదించబడ్డాయి.

వచనకథా కావ్యం-తెలంగాణ :

మండుర్తి వచనకవిత్యం కథాప్రాధాన్యం గలదిగ వుండాలని భావించాడు. ఇంకా సివారె, కె. వి. రమణారెడ్డి, సోమసుందర్, సంపత్కుమార తదితరులు గూడ పై ఆభిప్రాయం గలవారే.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో సివారె ద్వారా గేయకథా కావ్య నిర్మాణం ప్రారంభమైన పిదప, వచనకవిత్వంలో ఆరుద్ర, సోమసుందర్, మండుర్తి, శీలా వీరరాజు, రంధి సోమయాజి వంటి ప్రముఖులు కథాకావ్యాల్ని రాశారు. ఆరుద్ర-సివీవారి, సోమసుందర్-తేజురంజని, శీలా వీరరాజు-కొడిగట్టిన మూర్ఖుడు, ఆరుద్రగది, రంధి సోమయాజి-బూర్లువా పెళ్ళి మాతురు అనేవి ఇతిరూప వచన కథా కావ్యాలు.

మండుర్తి రాసిన 'దండయాత్ర', 'తెలంగాణ', 'అనుదిక్ కావ్యం', 'సాహసయాత్ర' అనే వచన కథా కావ్యాల్లో, 'తెలంగాణ' అనే వచన కథా గేయాన్ని ఈ వ్యాసంలో సమీక్షించడమైంది.

'తెలంగాణ' ఉద్యమ సంబంధమైన కావ్యం. తెలంగాణ ఉద్యమ కాలం నాటి తెలుగు ప్రాంతం తీరు తెన్నుల్ని మండుర్తి ఈ వచనకథాకావ్యంలో చిత్రించాడు.

తెలంగాణాలో నివాసుకు వ్యతిరేకంగా కార్మికులు, కర్షకులు జరిపిన పిష్ట వోద్యమాన్ని ఒక సుమగ్ర కావ్యంగా రాశాడు మండుర్తి "ఈకవి తెలంగాణా విప్లవోద్యమ గాధను భౌతిక గాధగా వ్యంజించి "ప్రస్తావన, నింహాసన, వీసో త్పిన్న, సంఘోదయ, ప్రజోద్యమ, రాయ బార, బహిష్కార, అజ్ఞాత, మానభంగ, గృహదహన, ప్రతిఘటన, దిగ్విజయ, హిమిదాన, న్యాయదాన, రజాకార, దురాగత, దండయాత్ర, ఉపసంహరి అను అష్టదశపర్వములుగ విభజించి రస వత్తిరముగా కావ్యము రచించినాడు" అని డా॥ సివారె గారన్నారు. "ఈ కావ్యంలో ప్రయోగించబడిన 'సంఘము' కమ్యూనిస్టుపార్టీకి సంకేతిము. ఈ పార్టీ ప్రోద్బలముతో ప్రజలు జరిపిన ప్రతిఘటనను మండుర్తి చిత్రించినాడు. ఈ విషయమును కవి స్వయముగా ఒక్కటే న్నాడు" అని సివారె గారు ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయములు - ప్రయోగములు అనే గ్రంథంలో అన్నారు. ఈ విషయానికి సంబంధించి మండుర్తి రాసిన మాటలు యిలా వున్నాయి :- "చారిత్రక పరిణామంలో మరీ పాశ్చాత్యపాశ్చాత్య పార్టీ వ్యవస్థమీద ఒక పెద్ద తిరుగు బాటుగా తెలంగాణా ఉద్యమాన్ని

వేసు భావించాను". ఈ దృక్పథంతోనే కావ్యం మొత్తం నిర్వహించబడింది. విప్లవోద్యమంలోని వివిధ సంఘటనలను, కష్టనష్టాలను, బాధలను, కన్నీటి గాధలను, రక్తాన్ని రంగరించే సన్నివేశాలను మండుర్తి కావ్యగౌరవాన్ని కలిగించాడు.

మండుర్తి 18 భాగాల్ని ఏకమాత్ర తో నిర్మించాడు. మండుర్తి తెలంగాణ కావ్యాన్ని, 1. తెలంగాణా పోరాటం. 2. ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థ స్థాపన. 3. వర్గరహితసమాజం అనే మూడు ప్రధానాంశాల్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని రాశాడని చెప్పవచ్చు.

నిజాం నిరంజన పాలనావ్యవస్థను తూకటి వేళ్ళతో పెకలించి దానిస్థానంలో ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థాన్ని ఎగురుతేయానన్న కాంక్షను "తెలంగాణ" కావ్యంలో మండుర్తి వ్యక్త చేశాడు. ఈ ప్రయత్నంలో నిజాంను ప్రజలు ఎదిరించడం, నిజాంకిందవున్న పోలీసులు, రజాకార్లు వంటి వారు ఆగడాలుచేసి తిరుగుబాటును అణిచేందుకు ప్రజల్ని హింసించడం, స్త్రీలకు మానభంగం చేయడం, గృహదహనాలు కావించడం యందులో వర్ణితాలు. చివరకు ప్రజాఉద్యమంలో రజాకార్లు నిజాం పాలకులు కనుమరుగై, ప్రజాస్వామ్యవ్యవస్థ పతనమై ప్రజాఉద్యమం విజయం నాధించడం ఈ కథాకావ్యంలో పేర్కొనబడింది.

నవాబుపాలనను వ్యతిరేకిస్తూ మండుర్తి ప్రస్తావనలో యిలా అన్నాడు. ఒక రాజా ముగాన్నే ప్రార్థనపాడిచిందా?

దేశంలో

ప్రతిరాజా కటికగుండెలో

పొంగిన అధర్మపుటావేశంలో

తరిపాలన పొగింది

హైదరాబాదు సంస్థానాన్ని గూర్చి;
 'నేకంలోని సంస్థానాన్నిటిలో
 హైదరాబాదు పెద్దది
 భూస్వామికం బాధల్ని క్రజలు
 సహించిన
 చిట్టచివరి వాడు అది", (నీలంపాన)
 'మనచేకం కడుపులో పుట్టిందోక
 మహావ్రణం
 ఎన్నడు మరి దానికి శస్త్రచికిత్సకు
 తరుణం'

అని వందూర్తి అన్నమోటలు, హైదర
 బాదు సంస్థానపరిశానాన్ని కోరుతున్నా
 యని వ్యక్తమౌతుంది.

నిజాం దుశ్చర్యల్ని వందూర్తి యిలా
 వివరించాడు.

"ఒకరైతు పొలంపోయి యిల్లు
 చేరుకునేసరికి
 ఏలిన దొరవారి ఘనమైన నేనకులు
 వచ్చి

'పెళ్లాన్నిజుప్తుచేళారు' (బీబోర్పిన్న)
 'ఒక కూలివాణ్ణి నెలరోజులు వెట్టికి

దొంగారు ఆజ్ఞాపించారు .
 జ్వరిం తగిలి చివరిరోజురాలేదని...
 అరిడియల్లు కార్పించాడు"(బీబోర్పిన్న)

ప్రజా ఉద్యమాన్నిగూర్చి వందూర్తి
 ఇలా అన్నాడు.

'అడ్డంకులుగా కట్టిన అనకట్టలూపలేవు
 వాదావిడిగ పరువెత్తిన శైరింజను
 లాగ్పలేవు

ఒక్కమనిషి నిద్రలేచి తత్తమందిని
 లేపుతాడు

ఒక్క అణువు కడుపుపగిలి మహాశక్తి
 జనిస్తుంది (బీబోర్పిన్న)

నిజాం పరిపాలనలో "ఎంతచేసినా
 వెట్టిచాకరీ పాట్ల నిండలేదని," 'పండిన
 గింజలు పక్కకు"పోయి "పస్తూలు" మిగి

లాయట, "అరుగాలము కప్పపడిన" వారు
 'అవురుమని యెచ్చారట.

కమ్యూనిస్టుస్టాన్ కార్యకలాపాల్నికవి,
 'పశేలు చిరాగ్ పాతం నెంబర్లు
 స్వయంవరం చాటుకున్నై
 మోకు ప్రవేశంలేదు
 సుఖం నూర్చుడు
 సభల ఉపన్యాసాల మధ్యాహ్నల్లో
 మరీ ఎండకాస్తాన్నాడు దొరా'
 (గాయబారి) అని వివరించాడు.

నాటి పోలీసుల దమనకాండను స్త్రీల
 దుస్థితిని వందూర్తి వివరించిన తీరువృద్ధయ
 విచారకంగా వుంది. (మౌనభంగంలో)

"విచ్చలవిడిగా ఓరిగే ఆబోతు,
 ఏ చేలోమేసినా ఏమనంమనం"

'పుట్టింటికి పోయిన పెళ్ళాన్ని, మళ్ళీ
 కళ్ళారాచూసిందాకానమ్మకంలేదు"
 ప్రశ్నల దారాలు లాగుతున్నాడు
 పోలీసు అధికారి

'అయినాతి', 'క్లిమిద లాటిలతో
 కొట్టటం మొదలెట్టారు,
 పోలీసులు బూట్లతో మొట్టటం
 మొదలెట్టారు, ..

'గుడిసెముందు ఆధికారి యువతిన
 చెరిచాడు
 పడచా రేండ్లు మౌనవతి కీలాన్నికరిచాడు.
 'ఆ అమ్మాయి ఉదయం ఆరుంటులకు
 చచ్చిపోయింది'.

గొల్లా పోలీసులతో పరకనమాతున్న
 బూజువావ్యక్త నీతిని వందూర్తి.

'గ్రామంలో పాతిరాకాల ఘర్వానాలు
 కలకటంలేదు

మూగబోయిన రాచరికాల గొంతులు
 పాడేవాటలకు ప్రజలు ఉలకటంలేదు
 ఆదుకొనేవారు ఆనుకున్న వారికి
 తంతులమీద తీతులు' (భూమిదాన)
 అని వివరిస్తాడు.

రజాకార్ల పరిస్థితిని,
 'రానురాను మూత్రం గొంతులో ఉండ
 మింగుడు పడలేదు.'

'పరుగెత్తలేని రజాకార్లు
 ఆ మంటల్లోతడి అసుపులు విడిచారు
 (రజాకార్)

'గాలిమేడలు కూలిపోయినై
 ప్రతిఘటన నీటి బుడగలా పగిలింది
 రజాకార్లు పరిచి దానికి యిక
 పలాయన మంత్రిం ఒక్కటేమిగిలింది'
 దండయాత్ర.

భూస్వామ్య పరిశానాన్ని, ప్రజాస్వామ్య
 విజయాన్ని వందూర్తి,

'అడివంతా ఆల్లకల్లోలంచేసిన
 పాత్రి గజం పొంగింది
 ఒక గొర్రె ప్రతిఘటాపీని
 గట్టు తెగించుకు పొంగింది
 నవాబు తల నేలకు వంగింది'
 (దండయాత్ర) అని పేర్కొన్నాడు.

వందూర్తి 'తెలంగాణ' కథా కావ్యా
 న్ని నిజంజయిస్తుంది, ధర్మంజయిస్తుంది,
 వెలుగు జయిస్తుంది, తెలుగు జయిస్తుంది'
 (ఉపసంహర) అని ముగించాడు.

ఈవిధంగా, వందూర్తి జీవితాన్ని,
 రచనల్ని, వచన కథాకావ్యమైన తెలం
 గాణ'ను సమీక్షించడమైనది. వందూర్తి
 చిరస్మరణీయుడు'

డా॥ ఎ. పద్మవారి,

17-20/8, కటారి గార్డెన్స్,
 రాజమండ్రి.

జాతీయతా రసగుళికలు - ఆలోచనావీచికలు

—చెప్పెం హరినాథకర్మ, ఎం. ఏ..

'కుకవితాయద్యస్తీ రాశ్యేనకేం' అని భర్తృహరికాబోలు అన్నాడు. రస వదానందసంబాహుకి మైన కవిత్వాన్నా స్వామించునపుడు పారకుడు తన పరిస రాల్ని మరిచి ఆలోకనందాన్ననుభవిస్తాడు. కవిభావాలతోమమేమై ప్రఫోదాన్ని అశింపి వేసుకుని ఆచరించాలనుకొంటాడు. కవి నే ఆవస్థగా తీసుకుని అనుసరించాలని చూస్తాడు. అందుకే కవి కలం సహజహితాన్ని దేశహితాన్ని కాంతీంచాలని ప్రాచీన కవులు భావించారు. జగదీశంమనోర మహాభారత రచన కుపక్రమించిన నాటి నన్నయనుండి నేటివరకు ఎందలో కవిపండితులు దేశ హితం కోసం జాతీయాభ్యుదయపథంలో కవిభారసమృద్ధి గావిస్తూనే ఉన్నారు. ఆ కోవలోనే గళమెత్తి కవితాలాపన చేస్తున్న యువకవి శ్రీనివాసరెడ్డి రామ చంద్రాచార్యులు.

తమ గుండెగడుల్లో రేగిన భావావేశానికి ఆత్మరూపం కలిగించి పాఠకులగుండెలకు తగిలించిన తొలి కవిత్వాలన్నీ ఆలోచనావీచికలు. కవి భావనాబలనికీ, రస శృప్తికీ అద్దంపట్టిన ఈ కవిత్వసంకలనం 1980 లోనే వెలుగుచూసి కవిదేశ భక్తికీ, జాతీయదృష్టిధానికీ ప్రోత్సాహం నిలిచింది. 'జాతి, జీవనానికి ప్రైవ్యాన్ని ముడిపెట్టుకుందాం రండ'ని సాంఘిక శాస్త్రవేత్తలకు పిలుపునిచ్చిన ఈ కావ్యం, ఇరవైనాలుగు కవితా ఖండికలతో కవి ప్రతిభకు గీటురాయిగా నిలిచింది.

సమాజం సంఘటిత శక్తిగా ఉన్న స్వాస్థ్య దానిని ప్రపంచంతోని ఏకశ్రీ

ఏమీ చేయజాలదు. సమాజంలో సంఘటిత శక్తిగా పించి, అనైత్యత ప్రబలిన ప్రతి పారి దేశంపరాధనమైందని చరిత్ర చెప్తోంది. అదిగ్రహించినకవరెడ్డి 'మనం ఆశీది ముక్కులై, నవ్వు - సేమా'గా మారివ్యతిరేకజీవితోపయనిస్తున్న దృశ్యాన్ని చూసి కలక చెందాడు. దానిక్కారణం స్వార్థమనిగ్రహించాడు.

మనిషి మానవతనుండి
ఒక మెట్టుక్రిందకు దిగ జారినపుడు
ఆ మె (స్వార్థం) తనవిశ్వరూపాన్ని
సేను - నాది అనే అడక తైరలోని
రెండు అంచులనుధ్య
నిను నులినదిగాచేస్తుంది
(ఆమెను శ్రమించకు)

అని హెచ్చరించాడు - సమాజంలోని ఈ అనైత్యతా కులవిభేదాలే మూల కారణమన్న సత్యాన్ని కవిదృఢంగా విశ్వసిస్తున్నట్లు పలుఖండికల్లో కనిపిస్తుంది.

'కులమతాలనే
కులగిగుల
రెక్కల్ని విరగ గొట్టి:కులశమి' అని
'నాజాతి జగరె' అనే కవిజానా,
తిరితిరాలుగా
తారముతాకలంతా
సంధ్యారాస్తూ
కర్ణవిభేదమనే ధనుస్సిది
(ధనుర్భంగం)
సమతావైదీహిని
నల్లరికీ అంటగట్టడం యిచ్చుంలేక

ఏజనకుడూ

ఈధనుర్భంగాన్ని చాటించడంలేదు
(అదేఖండిక)

ఈకుల విభేదాల నధిగమించడానికి
"సమాజంలోసం సమతావాదం తియ్యారు
చేస్తున్నామంటారు." జాతి సమానత
కోసం నాణ్యమైన భావాలను నగిషీలుగా
చెక్కుతాను', అంటారు సమతాపాఠం
అనే ఖండికలో

పకుపక్ష్యులకు రక్షణకల్పించడం
కోసం స్వస్థభాన్ని పరిత్యజించి, నాథ
లను ఆనందంగా ఆవోహించిన సం
స్కృతి మనది. ఆ విషయాన్ని విస్మరించి
ఆపయార్థంలో పయనించడం శ్రేయంక
రంకాదు, అందుకే

'మాంపానికి మాంసం ఎదురిచ్చి
ఓ చక్రవర్తి కాపాడుకున్న
కపోతాన్ని' గుర్తుచేసి
కథుమ:డలాన్ని గెలిచినమనం
విద్యేహల్ని గెలవా'ంటాడు'

పరమాంబువును పరికిలించిన మనం పర
మార్థాన్ని వెదకాలంటాడు 'అకాంతి
కపోతం' కవితలో.

సమాజంలోని పరికడలికను కళ్ళ
మైశ్రాస్తోపుక్కింద పరిశోధించి, శుభ
నాత్యక శక్తిని వెలికితీసే ప్రయత్నం
చేసినకవి సమాజముహూర్తాన్నికీ ప్రైవేట్
వ్యాఖ్య రచిస్తా:టాడీ కావ్యంలో.

'వ్యాయం బడిలో
అధిగృహమనం
నాగరిక గుస్తుల్లో
అవిసితి విరేచనం'

నేటి నాయాజక దుస్థితిని ఎంతచక్క
గా చెప్పాడు. 'యిది నాజాతికి సోకిన
కలగా' అని లోగ నిరారణచేసి, 'ఆత్మర
రూపంలో 'కళ - రా ద్రాపుకేసి'
నయంచేసే యత్నంచేసాడు. (కలరా
గీతం)

'నీ దుగ్ధత
మండు నాకలంబోడు'

రమ్యంటూ పిలిచి

జడత్యపు

అంగరఖా విడిచి

అవతలపారేసి

ఇప్పుడువీస్తున్నావని

గుండెల్లాకాపిబుట్టో మంటారు

'చికిత్స' అనే ఖండికలో.

'స్వార్థపరత్వం, తదవీవ్యామోహం అనే స్యాతంత్రమనే పాఠాన్ని తాగేసాయంటూ స్వార్థాన్ని సరితహరి తాడణ్యంలా, నిరుద్యోగాన్ని పొడవైన జీవనదిలా అభివర్ణిస్తారు. మనిషి = దేశం అన్నది గురజాడ ఉద్దేశం అయితే మనిషి = దేశం + వేషం, యితర మోషాస్త్ర నిర్దేశం (కాలసమ్మతం) అన్నవాళ్ళల్నిబట్టి కవిహృదయాన్ని పరి కిస్తే దేశపరిస్థితి అతన్నింత ఆవేదనకు గురిచేసిందో అర్థం చేసుకోవచ్చు. యిలాంటి ద్వేషాన్ని వేషాన్ని కళ్ళారా చూడగలగడంనే 'సాహిత్యపు పాల సమాదాన్ని మధించి, అప్పుతానికి బదులు హాలాహలాన్ని గుడ్డుగ్రహాలకు పంచుతా నంటాడు' ఆవేశంతో (సమాద్రమధనం).

దేశం ప్రగతిపథంలో తయనించా లంటే పంటపొలాలు పచ్చగాఉండాలి. విలయతాండవం చేస్తున్న దుర్భిక్షస్థితిని కళ్ళకు కట్టికట్టు వర్ణించారు కవి.

నీటిని ఆవిరి చేసే

మ్యాగిక్రణాల మాట అటుంచు

నేలకు పచ్చదనాన్నిచ్చే

వర్షపు చినుకు సంగతి ఆలోచించు

(పరకం)

చిక్కిరిస్తోన్న మైసే ఊరిప్రక్క

చెలువేదో మొర పెట్టుకుందిగాను

నాలుకపై రిడియూరిన కంటకాల్వ

గుండెపగిలినట్లున్న దృశ్యాన్నివర్ణిస్తూ

ఆడిదము సూరకవి - క్షార్వరేకార సంచి

—శ్రీమతి అడిదము కారద

విజయనగరం కల్లా శ్రీరాంనగరలో 1990 అక్టోబరు 15, 16 తీదీలలో 'సప్తస్వరాలు' పేరుతో అడిదము సూరకవి రచనపై 'సాహిత్యగోష్ఠి - సమాలోచన సంతకలనం'లో సాహిత్య కోవిదులు - పండిత ప్రకాండలు - ఆవధాని శేఖరలూరిగా సునితర పరిశీలనలో చక్కని వ్యాసములు రచించి పారక

ఆరుద్ర ప్రవేశస్తూనే

అదుర్దా బీజాంసువాటింది

అనుకొన్న అల్లెలలో

ఆకాభంగమే మిగిలింది

చిత్తలో అడుగిడినమాట

చిత్తకాంతే కన్నవైంది

(స్వాగతంపలుకలేను)

కర్నాటక ఆవేషన కళ్యణంనుంచు తాడుపుట్టిన గంపెడుపైలల్నిపోషించు కోలేని ఘోరంలో తూరి గుడిసెలో పూలబాగు మోగాలని ఆకాంక్షిస్తారు.

"చేతులున్నానుంటే చిప్పట్లు కొట్టడానికికాదు చేతిగానితనపు చెప్పుచేత నుండి, చైతన్యాన్ని పొందించేసుకోవడానికని ప్రకటించిన శ్రీరామచంద్రాచార్యుల కలం ఆయతున్న ఆక్షరాల విర్తిగాలు, వీరవారిని సమాజపు మెదడు ధూమిల్లో చైతన్యపు పంటను పండించా లని ఆశిద్దాం.

చెప్పిరి హరివాధకర్మ,

P O. మర్చడగ-502 872,

కొండపాక మండలం,

మెదక్ జిల్లా.

.....

లోగాని! అమూల్యకానుకగా అందించారు. ఇది ఎంతయు ముదావహము.

'గడియకు నూరుపద్యములు చెప్పగలదిట్ట, కాసానుగ్రహసమర్థుడు, 'కవితా తిత్తింబు సూరకవికే తెలియున్' అని సమకాలికులచేతి పేరుపొందినట్టి ఘనుడు, అయిన మన సూరకవి తన "కవిసంకయ విచ్ఛేదము"లో ఒండు గెండు ప్రదేశములలో పడిన ప్రమాదములను ఆవధాని శేఖరులు.కందుకూరి రామకృష్ణ సూర్యసారాయుగ ఎత్తిచూపిరి. అందులో క్షార్వరేకార సంధి విషయము ఒకటి.

ఇదుగల మృనుల్యప్సపై నిర్వసంధి

మాత్ర ముక్కొక్కచోటను

మట్టు మీఱ

కోలుకునఘ మడంప గొరించు శేఖరు నన్నయట్లు కవిజనాను మెరిసి'

అని క్షార్వరేకారసంధిని అంగీకరించినాడు. కాని 'ఒక్కొక్కచోటను' అని గడుసు తివముతో, చెప్పినాడు. 'క్షార్వరేకారంబయిన ఇత్తునకు సంధిలేదు' (బా||వ్యా||), 'క్షార్వరేకోనధివేత్సదా' (అ||కా||) క్షార్వరేక ఇక రమునకు సంధిరాదని చిన్నయసూరియూ, అధర్వణుడు నిషేధించియున్నారు. సూరకవి ఉగాహరించిన పద్యములలో కవి త్రియము వారి పద్యములకు పాశాంతికములు కలవు.

ఉదా:- 'చాపము నా కందిమ్మచుడు'

అను పాదములో అందిమ్మ అనునది శబ్ద పల్లవముగా గ్రహించినచో క్షార్వరేకార సంధికి అవకాశ ముండదు. ఫలితార్థ మేమనగా ప్రాచీన మహాపురుష క్షార్వరేకార

సంధి ఇష్టము కాదని అర్వాచీనులు కొం
దరుపయోగించినను త్వాత్తేకార సంధి
పాథువుకాదని చిన్నయినూరి 'న క్త్వో'
అని 'కల్లలక్షణములు' కూడ నిర్ణయించి
నాడు. క్విచిత్ సవర్ణానాం ద్యుక్త్యే' అని
క్విచిత్ క్విగ్రహణముతో అహోబలపతి
పాల్గించిన ప్రయోగములను చాత్రికుం
గీకరించినని, కాని ఇంగు మారకవి
త్వాత్తేకారసంధిని అంగీకరించుట ప్రమా
దమో యనక తిప్పగు అని అవధానశేఖ
రులు ఉటంకించిరి. కాని-

అదీదము రామోదాపు గారు వ్రాసిన
'అదీదము మారకవి బీవితము' అనే పుస్త
కంలో పదియవ ప్రకరణంలో కవి
సంశయ విచ్ఛేదమును గూర్చి వ్రాయుచు
ఈ త్వాత్తేకారసంధి విషయమును గూర్చి
విశ్రుతముగా చర్చించి యుండిరి. అది
ఏమన-

ప్రయోగము :-

1. ఇతిదు మదీయ పురోహితుః
డితనికిః దగ నెల్ల పను లెఱింగించి
పుడే (ఉద్యోగపర్వం)
2.
జమ్మి వెసంబ్రాఁకి విడిచి చాపము
నాకిం
దిమ్ముడు.....(విరాటపర్వం)
3. దర్శించి యతనశే దగుదునో
తగవోయి
నియించుక సంశయింతురాత్మి
(నైషధం-శ్రీనాథుడు)
4. నిగి డిగ వైపుల న్నెడల నేటయి
నీటగు పీటికోట (శుద్ధాంధ్ర
రామాయణము-
అదీదము బాలభాస్కరుడు)

ఇకారసంధి క్రుతి కటువుగా నుండు
నని ప్రాచీను తద్దానిని అంగీకరింపరయిరి.
అట్లయినను క్రుతి కటువుకాని ఇకార

సంధి దుష్టము కాదనియే వారి యో
యము. ".....నా! రా తెలివెందును
గలదె" (ఉద్యోగపర్వం 2వ అధ్యాయము
225 పద్యం) అని తిక్కయ్య ప్రయో
గించి యున్నాడు నామాన్యముగా ఇకా
రమునకు కులవ్యాప్తి పరమగునపుడు
సంధి క్రుతిహితముగానే యుండును.
ఇకారసంధి దుష్టమును నిబంధనమునకు
అకారాది ప్రకార సంధియే దుష్టమని
యొన్నదగును. అలోచింపగా త్వాత్తేకార
సంధి నిచ్ఛేదమును తాలవ్యస్వర పరక
స్థలములనుండి కాదని మహాకవి లభి
ప్రాయపడిట్లు స్ఫురించుచున్నది. ఇట్టి
భాషాతత్వమును కనిపెట్టియు మహా
కవి ప్రయోగరహస్యముల కనిపెట్టియు
దానినే యనుసరించియున్న సమైక్యదగు
మారకవి త్వాత్తేక సంధి విషయమున అట్టి
వ్యవస్థ నేర్పరచి క్రుతిహితములును మహా
కవి ప్రయుక్తములును అగు ఇకార పరక
త్వాత్తేక సంధులనే యాదాహరించి
యున్నాడు.

ఉపసంహారం చేసే సమయంలో
నాలుగు మాటలు మనవి చేయవలెను.

ఒక లాక్షణికుడు నిర్వచించిన మూర్తి
ములను తేలిక లాక్షణికుడు ఖండించిన
డమో లేక తిద్విగుప్తంగా నిర్వచించడమో
పండితలోకింటి ఏనాటినుంచో వ్యక్త
మయ్యే ఆచారం. ఉదాహరణకు చిన్నయ
నూరిగారు బా॥స్వా॥లో ఆచ్చిక పరిశ్చ
దం కిర మూర్తిలో 'కూతు' క్లిబ్బము ప్రధ
మైకి వచనంబునకు రువర్ణబంగు' కూతురు-
కూతులు-కూతుల్లు - కూతుళ్ళు - కూతురు
నిత్యాది రూపంబులు గ్రామ్యంబులని
ఎఱుంగునది అనుశాసనం చేయగా 1836
సం॥లో. అచ్చయిన రావిపాటి గురు
మూర్తిగారి వ్యాఖ్యానంలో 147 వ మా॥
లో కూతుకల్లనికే ప్రథమాబహువచనం
కూతుళ్ళు అనే ఉంది. ఇలాంటివి ఎన్నో

ఉదాహరణలు చూపించవచ్చును. మార
కవి సామాన్యము. కాదు ప్రముఖులైనా
వారు. ఆయన కవి సంశయ విచ్ఛేదమున
గల తద్వార ప్రకరణము ఆ విషయంలో
నేటికి వీక్షక ప్రమాణంగా ఉంది. అందు
చేత ఈయన ఇత్యాదులకి ఒకొక్కచోట
అవగా శ్రవణపేయముగా ఉన్న పరిస్థి
తుల్లో నెట్లు ఉందని అనుకాసింపడానికి
అధికారం ఉంది. తన అనుకాసనానికి
అనేక ప్రమాణాలు చూపించాడు.

1. ఇతిదు మదీయ పురోహితు
డితనికి దగ నెల్ల పను లెఱింగించిపుడే
(ఉ॥ ట॥)
2. జమ్మి తేనుబ్రాఁకి విడిచి చాపము నా
కందిమ్ముడు (విరాట, ప.)
3. తగుదుకొ తగవోయిని యించుక
సంశయింతురాత్మి (నైషధం)
4. చింతించు - (ఆముక్తమాల్యద)
5. అడిగిచ్చు - (విజయ విలాసం)
6. నిగికిగువైపులన్ - (శుద్ధాంధ్రరామా
యణము)
7. ఎక్కడ నుండిట వచ్చినారు (కవుల
షష్ఠము)

భారతిలో 'ఎఱింగించిపుడే' అనే
దానికి పాఠాంతరముందని, "అందిమ్ము"
అనేవి ధాతుపల్లకముని తీసివేసినను, నైష
ధము, ఆముక్తమాల్యద, కవులషష్ఠము.
శుద్ధాంధ్రరామాయణము, విజయవిలాసము
వంటి గ్రంథములందరి ప్రయోగాలు
పరిమాణాలుగా స్వీకరింపక తప్పదు.
అందుచేత చిన్నయనూరికింపై పూర్వము,
సర్వవిధాల ప్రతిభావంతుడు అయిన
మారకవి కవిసంశయ విచ్ఛేదమునే తక్షణ
గ్రంథంలో ఇత్యసంధికి సంబంధించి
చేసిన నిర్వచనం సర్వలభ కిరసాపరి
ధార్మికమే.

ఈవిషయం ఇలా ఉండగా అనుట, కొనుట అనేరూపాలవలనగా అంటు, కొంటు మొదలగు రూపాలు వాడటం తప్పని అధ్యయనం, అవసరపడి అనుకూలించినా అనుక్రమణ్యం, పాఠశాల తాపహరణము, కేయూర వాహుచరిత్ర, భారతం ఉద్యోగ పర్యం. భాస్కర రామాయణం వంటి అసంఖ్యాక గ్రంథ ప్రయోగాలు ఉన్నాయి. (చూడు బాలకవి శరణ్యం పుట 51, 57) అహోబలుడూ, అధర్వణుడు నిషేధించిన అంటు, కొంటు, రూపాలకు తమకావ్యాలలో ఎంతో మహాకవులు పాధుత్వాన్ని కల్పించినట్లే ఈ ఇత్యసంధికి చేమకూర, రాయలు, శ్రీవాడుకు మొదలగువారు తమకావ్యాలలో ప్రయోగములాగా పాధుత్వాన్ని కల్పించారు. కవిసంకయ విచ్ఛేదంలో వానినే మూరకవి మూత్ర బద్ధం చేసాడు. 'ప్రయోగ శరణం వ్యాకరణం' అనే నానుడి సర్వలక్ష విదితము.

'అలోచింపక క్షార్థశీకారసంధి నిషేధమును దాటవ్యక్తపరక స్థలముల యందు కాదని మహాకవులశ్రావ్య పడి నట్లు తోమచున్నదని కీర్తికాయులైన పండిత అడిదము రామారావు పంతులు గారు మూరకవి చరిత్ర (181 పుటలో) లో సూచించినట్లు ఇది తరచు మనవి చేసాను. అందుచేత ఇత్యసంధి పాధుత్వ విషయమై మూరకవి కవిసంకయవిచ్ఛేదంలో ఇచ్చిన తీర్పు తిరుగులేనిది.

అడిదము కొరడ.
ఎ. పి. ఆర్. స్కూలు,
రాజమహేంద్రవరం,
తూ||గో||జిల్లా.

(*)

వేదుల మినాక్షిదేవిగారి "ఫల్గుణీ మహాత్మ్యము"

(ఒక పరిశీలన)

— శ్రీమతి యం. మీనావరకర్

మనకు క్షేత్రమహాత్మ్యము లున్నవి కాని నదీమహాత్మ్య కావ్యములు లేవ్లేక. మన పుణ్యక్షేత్రములన్ని పరిశ్రమలైన నదీతీరములలోనే వెలసినవి కనుక ఆమహాత్మ్యము అంటే అక్కడక్కడ నదుల ప్రశస్తి యొక్కడింపబడినది కాని ఈకావ్య మటుక కాదు.

ఇందు మూదాశ్వాసములున్నది. ఇందలి కథ రామాయణ సంబంధి ఇందు శ్రీరామడుకాక సీతాదేవి దళరథునికి పిండ ప్రదానము చేయుట, అందననూ వాలుకా పిండములు పెట్టుట ముఖ్యోత్పత్తము. గ యా క్షేత్రమున ఫల్గుణీ నదికి ఆవలివైపున ఒక సామోన్యమైన ఆలయమున ఆనాటి దళరథుని చేయి అందు సీతాదేవి యుంచిన వాలుకా పిండములు ఇప్పటికిని ఉన్నవి. ఈ కథాసంగ్రహ మిటులున్నది.

దండకారణ్యమందలి పంచవటిలో సీతారాములు సంతోషమున కాలము వెళ్లుచుండెడిరి. అంత దళరథుడు గతించి సంవత్సరము గడిచి క్రాద్ధదినము వచ్చెను. దళరథునకు ఏటిమాంస మునక మిక్కిలి యిష్టము కనుక క్రాద్ధదినమునాడు రామశిష్యులు లిద్దరు లేచి తేటకై వెడలిరి.

అది చైత్రమాసము. ప్రకృతి వసుంత శోభితో నొప్పుచుండెను. సీతాదేవి ఫల్గుణీతీరమున ఆ శోభను తిలకించుచు నిలువగా నచటికొక నవయువతి స్నానార్థమై వచ్చి తాను తెచ్చిన పసుపు దగ్గర నుండి కొంత సీతాదేవిచ్చి తాను

ఆ నదిలో స్నానమాడి అచటనే యొక వృక్షముకింద నిలిచెను. అంత సీతాదేవి ఆవిడ యిచ్చిన పసుపు దండుముతో నా నదీమతిల్లి నర్పించెను. అప్పుడందండి యొక తామర మొగ్గ విమృశింపబడుట కంగణములు, ముంగురీ మకములు గల యొక యంజలి పైకి వచ్చి నిలిచెను. అది చూచి సీత ఆస్పద్యపజుచుండగా ఒక కంఠస్వరము జానకీ! నేను మీ మామను, చళరథుడను. రామశిష్యులు ధన్యులు. భరతుడు పాదుకలు గొనిపోయి భక్తితో రాజ్యము చేయుచున్నాడు అని తెలుపగా సీత భక్తితో ఆ చేతులకు నమస్కరించెను.

దళరథుడు, భోజనలేక యైనది నా కాకలి యగుచున్నది కనుక భోజన మిడి నన్ను ధన్యుని చేయుము. భుజించి నేను దివి కేగెదను అనెను. అది విని ఆమె మహారాజా! మీ కుమారులు క్రాద్ధమున కవసరమైన వస్తుసంపారములు తెచ్చుట కేగివారు. కనుక వారు వచ్చువరకు ఆగడనగా వరకు నేనంతవరకాగను అని తొందరించెను.

అప్పుడు సీత ఎంతయో కృంగి ప్రాణ కుచ్చిత ఎదురుచూచి ఆకడెంతకును రాక పోవుటచే మనసు చిక్కబట్టుకొని అవదీ తీరమందలి యిసుకతో పిండములు చేసి భక్తితో ఆతని దోసిలిలో నుంచగా నది పంచభక్త్యుపకమోన్నములుగా మారెను. దళరథుడు "శ్రిష్టాస్మి శృష్టాస్మి" యని వానిని స్వీకరించి అంతర్ధానమయ్యెను.

అపుడు సీతాదేవి ఆ సంభ్రమాత్మర్యములనుండి లేచుకొనక మునుపే శ్రీరాముడు మృగముతో వచ్చి సీతా! వటలో ఆలస్యమైనది. నేనిక వెంటనే స్నానమాచరించి వచ్చి బ్రాహ్మకర్మ నొనర్చిన ననుగా నామె యిప్పుడు మీ తండ్రిగారే తెలిచినారు. మీరు వచ్చువరకు నీరిశించుడని చెప్పినను వినక అపరాధమయ్యెనుని తొందరంప నిచట దొరకన పదార్థములే నేను వడించుచిని. వారిని స్వీకరించి సంకుష్టులై పీడిన తెల్పెను. నీత మాటలకు రాముడ యెరుకుచు ఎన్నడును యిట్టి సంఘటన కనలేదు కనుక ఓ కాంతా! నీ మాటలు నమ్మకత్యమగుట లేదనెను. అపుడామె భర్త తనమాట నమ్మనందుల కురియో బాధపడి ఓదేవా! నేను ఎన్నడైన అసత్యమాడితివా! ధర్మపథము తప్పి సంపరించితివా! మీరే దైవమని నమ్మి మీ వెంట కనములకు వచ్చి నందులకు ఇదేనా మీరు నాయెడల చూపిన నమ్మకమని ఎంతయో నొచ్చుకొనెను.

ఇక్కడ రచయిత్రీ అందరు స్త్రీలకు వలెనే సీతాదేవికి ప్రతీతి భర్త పరిత్యజితులకప్పువయ్యెనని లోకరీతిని ప్రకటించి భర్త తన మాటలు నమ్మనపుడు భార్య ఎటుల బాధపడునో ఎంతో సహజముగా చిత్రించెను.

అపుడు శ్రీరాముడు నీత మాటలు విని ఓ సీతా! ఇంగు కవలైన పాశాలు గలరామునగా నపుడామె ఘట్టించి ఓ నదీమతీ! నేను నీ పవిత్ర తీరమున నివసించుచున్నాను. నా పతి నా మాట నమ్ముటలేదు. ఈ దళరధార్మిణునితో నీవైన నిజము చెప్పి నా బాధ చల్లార్చుమని వేడగా నా నదీకన్య ఎంతకును పలుకదయ్యెను. అపుడామె దాని తీరమున మేత మేయుచు తిరుగుచున్న గోవును

చూచి ఓ తల్లీ! నీవైన జరిగిన నిజమును చెప్పుమునగా ఆ గోమౌత నన్ను కాదన్నట్లుగా మొగము నటు త్రిప్పుకొనెను. పిమ్మట నీక ఆంతర కనటికి వచ్చి స్నానముచేసి చెట్టుక్రింద నిలచిన యువతి నడుగగా నామెకూడ ఏదియు మాటాడదయ్యెను. అపుడు నీత మిగుల పరితాపము నొంది ఫల్లదీననిని "నీవు తెలిసియు నిజము చెప్పకపోయితివి కనుక ప్రవాహము దప్పి యిరిపొదువుగాక" అనియు, గోమౌతను "నీవు నిజము పలుకుటకు మొగము త్రిప్పితివి. కనుక నీ మొగ మెవరికీ చూడరాదని", వృక్షముక్రింద నిలచిన స్త్రీని "నీవు పాటి స్త్రీ యని గూడ చూడక నన్ను నమ్మి చూచిన నిజము చెప్పకపోయితివి. కనుక నీవు (నిత్యాలంకారయొక్కవైనను) ఆకుచివై నెడుచుందువుగాక" అని శపించెను.

అపుడా కాపమానకు భయపడి ఫల్లదీనది వచ్చి ఆమెతో తల్లీ! నేను శ్రీరాముని బాగమునకు వెరచి నిజము చెప్పలేకపోయితిని. నన్ను కనికరించి నా కాపమానపరిపాలించుమని ప్రార్థించగా నీ ప్రవాహమున నాలుగు నెలలు మోతమీ నీరుండి మిగిలిన ఎనిమిది నెలలు ఆంతర్యామినిగా పోరుచుందువుగాక అని ఫల్లదీనది కొనుగిన కాపమాను సువరించెను. అటులే నిజము చెప్పటకు తలను త్రిప్పుకొని తోకను చూపి ది కనుక గోవును నీ వుచ్చమును ముడట దర్శించి ఆపివై ముగము చూతుని, అట్లే స్త్రీకి నీల నెలకు చూడు దినములు మోతమే యగుచిగా నుండునని తన కాపమాను మార్చెను. ఇది ఈ కావ్యమందలి కథావృత్తాంతము.

ముచ్చటైన ఈ మూడాశ్వాసములను వృద్ధయంగమంగా మలచిన ఈకవయిత్రీ చితకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారి మేనకోడలైన రావూరి సుబ్బయ్యగారి

వ్రమారిత. వేమల రామచంద్రకీర్తిగారి సహధర్మచారిణి. ఈమె చితకమర్తివారి మనుమరాలు కనుక ఆ తాతగారి సాహిత్యపు వాసన కొంత వారసత్వముగా అభివదనవలె.

కావ్యాదిని కవయిత్రీ తల్లికి, మామగారికి, తాతగారికి అంజలి ఘటించి
సీ॥ కడుగారమునెయి కన్నతండ్రి

గలింప

ప్రేముడిమై నన్ను బెంచె నెనడు;
వ్యాధిపరంపరలో పగబట్టి బాధింప
సుల్లమున దల్లిదేలి నెనడు;
ఒక పద్దెమో, కరియో వ్రాసి వినింప
మాదమ్మగోమిన్ను మట్టె నెనడు;
వేడ్తగో నొక పాట వీడి మట్టె బాడ
తల 'వాణి' వీరంచు నలర నెనడు;

తే॥॥ ఆటి కరుణాగ్నమందు

నా యనుగుణాత

కవియు రచయిత, నాటకకర్తయైన
చితకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ కవికి
తేలుతుడిచి నే కృతకృత్యు నగుదు

అని పెద్దలయెడ తన వినయమును చాటుకొన్నది. పిమ్మట ఈ కథ రామాయణ సంబంధి కనుక అదికవి వాల్మీకికి భక్తతో మ్రొక్క కావ్యరచన కుపక్రమించినది.

'కవయిత్రీ కవి: తస్య కర్మకావ్యం'

అని లాక్షణికొక్క. కనుక దృశ్యమును తోతో తరముగా వర్ణించువాడు కవి. ఈ కవయిత్రీ కోసలరాజ్యమును వర్ణించుచు అచటి సాధములు మరియు వాని మెట్లు భగీరథుడు ప్రార్థించగా దివినుండి భువికి దిగిన గంగవలె నున్నవి అని చెప్పినది. సాధారణముగా మేడలను భూమినుండి ఆకాశమునకు గొనిపోవుచు వస్త్రస్థరీమంది తాంబరములని చెప్పెదరుగాని ఈమె వానిని ఆకాశమునుండియే క్రిందికి దించుకొని వచ్చి తన ప్రత్యేకతను ప్రారంభముననే చాటుకొనినది.

తెలుగు కావ్యములలో ఋతువులది ఒక ప్రత్యేకత. ఒకటియో అరవో ఋతు వర్ణనయ్యాండని కావ్యము లాంధ్ర వాఙ్మయ మున మృగ్యమన్న ఆతిశయోక్తి కాదు.

ఈ కావ్యమున మొదట వసంత ఋతువు వచ్చింది. కవయిత్రి వసంతమును వర్ణించుచు ఆ వసంతమునాని కోయిల తానే అయి కూసెను. మల్లె మొల్లల పరి మళములతో ప్రవేశించే మలయమారు తనూ, చివురుటావలతో సింగారముగ గనిపించు వృక్షములు, విరబూసిన వేళ చిగుళ్ళ చిరుచేరు వాసనలు, ఆ అన్నిటిని తలదన్నే పసిడివన్నె రంగు ఆకసనూ, నందన వనమా యన్నట్లు వనముయొక్క కోర్ల యొప్పుగా వసంతతత్వమ్మి వచ్చినది.

ఈవిధముగా నవనవోన్మేషమైన వాసంతతత్వమ్మి చరణమండరములకు మోధ వుడు తన మానసమునే కానుకగా అర్పించినాడు.

అహ! ఏమా సౌందర్యరసానందము. ప్రకృతికి పురుషుడికి మధ్య ఎంతో తీయని దివ్యకృంగారభావనను ప్రదర్శించి కవయిత్రి ఇచ్చట పారవల మానసాన్నే కాన్మగగా గొన్నది.

కష్టములు ఒకదానివెంట యొకటి యన్నట్లు వసంతము వెళ్ళగానే వేగవి వచ్చినది. కవయిత్రి యిచ్చట ఉపమోన మును లోకవృత్తముగా మలచినది. లోక వృత్తిమలపైననే గాక వీరికి ఛందోకృత్తి ములపైన గూడ ముక్కున మిక్కుటమే యనుటకు ఈ పద్యమే తార్కాణము.

సీ॥ చూరకిసాలముల్ సాంపుమై
తోరజారో

మత్తకోకిల గట్టు మంగళముగ;
చంపకోత్తిలములు జంటగాచరియించి
మోలుగాకూర్చు మధువుతోడ;
అభిషేక మొనరించు నలరి మల్లేధిమూర్
పద్మిని కురభిళ వారితోడ;

తేనెవాళలమన్ని తేలుచు చట్టుకుల్
గాన మృదంగ ముంకారములను

తే॥ వంచచామరములు వీమనంచితముగ;
నవనవోన్మేష వాసుంత నవనధూటి
క్రిందనంగు చరణమండరములకు;
మానసము కాన్మ వెట్టును
మోధవుండు

పద్యంలో మృతకోకిలను అన్నిటివలె కాక ఉత్తిరానిగా జూపించినది కాని అన్నిటివలె భూస్వామ్యంలోనే ఉన్న యెడల దీని యొక్కడ ఇంకా వ్యాద యంగముగా నుండెడిదేమో!

ఇక కథాగమనము మోమూలే. పై సంరంభముంకియు శ్రీరాముని కట్టాభి షేకమునకు పంపి ధించినది. అది చూచి ప్రజలలో సంతోషవీచికలు. అంతలోనే కైక వరాలు గూఢవీచికలు. ఒకవైపు దాశరథీ వియోగము మరోవైపు దశ రథుని వ్యూహము.

ధీరుడైన తండ్రి దీనుడై కన్నట్ట
కొడుకు లెవ్వరైన వమిలిపోరా!

అన్న సందకోచిత పద్యంలో కవ యిత్రిగారు సుమాలీన సమోజమును అద్దంపట్టి చూపించిరి. తండ్రికొడుకుల మధ్యగల అనురాగానికి, అభిమానానికి ఈ వాక్యము కొలబడ్డ. తండ్రిగారి దుఃఖాన్ని చూచి రాముడు ఈ పరునాలు గేండ్లు సంతోషంగా తీజాతవలె గడిపి రాగలనని చెప్పి సీతాలక్ష్మణులు తన వెంట బయలుదేరిగా బయలుదేరుతాడు. ఆపుడు రాముడు సీతతో

కా॥ ప్రత్యాచంపన మంగళధ్వమల
నిద్రన్ వీడి మేల్కొంచునీ
కరుగ్రంబగ సింహగర్జనలె సుమ్మో
మేలుకొల్పుల్ వనిన్
అత్యంతంబగు నీలికోవిదము, మాన్యల్
నాడు మోతల్; నినున్

నిత్యంబున్ కడుప్రేమతో గౌడదో,
నీరజ క్రతేక్షణా!

అన్న పద్యంలో శ్రుతి దినము మంగళ ధ్వమలతో నిద్రలేచు నీవు సింహగర్జన లతో మేలుకొందువు కనుక నీవు నావెంట రావలెను. నీలిమంతులైన నా కల్లులు నిన్ను ప్రేమతో చూచెదరు. నీ విచటనే యుండును అనును.

ఉదాత్త పురుషుడైన ఒక భర్త మన సును కవయిత్రి ఇచ్చట ఎంత ఉన్నత ముగా చిత్రించినది.

తానెంత కష్టపడిననూ ఎన్ని బాధల ననుభవించిననూ పరుల ఇంటి పిల్ల కనుక వనములబడి కష్టముల కోర్వలేదను అతని బాధను చెప్పకనే చెప్పెను.

రచయిత్రి తిక్కన తిన్నదా! రాము నికి తిగ్గ ఇల్లాలు సీకమ్మ. రాముడెంతటి ఉన్నతిమనస్కుడో సీకమ్మగూడ ఉదా త్తిమైనదే. అందులోనూ పతివ్రతా శిరో మణి. అందుకే నానుడితో

‘భర్తతోడిచ లోకమ్ము పడలికత్తు’

అంటూ సవితతోడ ఛాయాదేవతలె, చందమోమతోడ కామదేవతలె, పూవు వెంట తావివలె అతని వీడఃయే వెంట నంటి నడవులబడి నోయెను.

ఇక్కడ కవయిత్రి భార్యపై ప్రేమ గల ఒక భర్తను, భర్తతోడిచ లోకమని నమ్మిన ఒక పతివ్రతా శిరోమణిని చక్కగా చిత్రించినది.

శ్రీరాముడు సీతతోవలెనే తత్వబుని తోడ నీవు తల్లిదండ్రులను నేవిస్తూ తమ్ము అవ రక్షణగా ఉండుమని, తండ్రికి ఒక పెద్ద కుమారునిగా బాధ్యతల తెలిగిన వాడుగా చెప్పినారు కాని అది విని ఆతడు అంతఃపురిలోనూ, రాణివాసం లోనూ ఉండేవాడు ఎంతైనా సుఖం గానే ఉంటాడు. వారిని గురించిన చింత

మనకందుక, నేను మాత్రం నిన్ను విడిచి
ఒక్క ఊరమైన నిలువలేనంటాడు.
ఇక్కడ ఈ అన్నదమ్ముల అనుబంధం
లోకోత్తరం.

అయిననూ పినతల్లి సుమిత్రాదేవి ఆజ్ఞ
కానిదే నిన్ను వెంట తీసుకువెళ్ళే సేవం
టాడు రామచంద్రుడు. ఇది ఆతనికి పెద్దత
యెడ గల విధేయతకు ఉదాహరణం.
అప్పుడు సుమిత్ర కుమారుని సాగంపుతూ
అన్నా వదిలేలను ఏమరుపాటులేనండా
రక్షించుచుండు మని దీవించి పంపించి,
ఆ పిమ్మట కన్యకాడుకు ఆడపుల పాలైనా
డని దుఃఖించు కాసల్యక శ్రీరాముని
గొప్పదనమును గురించి చెప్పెను. ఇచట
రచయిత్ర సుమిత్రను ఒక సుమిత్రగా
చక్కగా మించినది.

తండ్రిమోటు నిలబెట్టిగానని రాముడు,
అన్న వెంట వచ్చిగానని లక్ష్మణుడు,
భర్త వెంట ఉన్నానని సీత ఈవిధంగా
ఎవరికి వారే తమ కర్తవ్యస్థలో మురిసి
పోతారు.

వీరి అరణ్యవాసంలో గ్రీష్మ, వర్ష,
శరతులు మారుతవి. ఈ వర్ణనలలో
వద్యాలన్ని చక్కని, చక్కలి రచనకు
కలు.

అత్రి దంపతులకు అంజలి ఘటించిన
సీతారాములను వర్ణిస్తున్న ప్రథమాశ్వా
సంలోని (ఎనిమిది ఆరవ పద్యము)

ఉ. ఊడితలంబు నెన్నుచురు
సోకగ భిక్షిని

.....పుష్పఫలంబు లొసంగి

గెంతయున్

అన్న పద్యము పోతనగారి భాగవత
కథా ప్రారంభంలోని ఆరవ పద్యము
ఉ॥ ఊడితలంబు నెన్నుచురు సోక
మొక్కి నులింతు సైకత
.. పుస్తకరమ్యపాణికిన్
(భాగ. 1-6)

అన్న పద్యమును జ్ఞప్తికి తెచ్చును.
అనుకరణలోకూడా ఆనందరసానుభూతి.

ఇక ఇందులో ప్రధానకథ ద్వితీయా
శ్వాసంనుండి ప్రారంభమవుతుంది. మను
లందరూ ఫల్గుణీని చూడబోతుండగా
వారివెంట శ్రీరాముడు సీతలక్ష్మణులతో
కుడై భక్తుల వెంటడిచే భగవంతునివలె
వెళ్ళినాడు. అప్పుడు సీత ఫల్గుణీని
వృత్తాంతం చెప్పమని అడుగుతుంది.
అప్పుడు శ్రీరాముడు మునులనోట ఆ
కథను సీతకు చెప్పించి దాన్ని ఋషి
ప్రోక్షం చేసివారు. వారు ఆనందవృత్తాం
తాన్ని

మ॥ లసదుత్తుంగ తిరంగ సంఖలము,

తేలాపుచ్చవాటిరజ

స్త్రోగ లేలు ప్రకరావగాధము

పాక; దివ్యసాగంధముల్

ప్రసరింపన్ నలుదిక్కులందు.

భ్రమరి వ్యాపారమే పారగా

పసమించున్ నది యొందు ఫలదీ,

యనక పాపపహృద్యుగా(2-9)

అంటూ కీర్తిస్తారు. ఆ పిమ్మట గయా
కురుని వృత్తాంతం ప్రసక్తిమవుతుంది.
అసలు ఈ ఇతివృత్తంతోడ గయాయా
త్వంనుండియే గ్రహింపబడింది.

ఈ గెండు కథలు అనగా ఫల్గుణీనది,
గయాయుని వృత్తాంతం గెండు వివరములై
సీతకు మహర్షులతో చెప్పించుటలో మించి
బౌద్ధిక్యమును ప్రదర్శించినది. వారా
వృత్తాంతమును వినుచు ఫల్గుణీతిరమాన
కేగిరి. ఇక్కడ ఈ సందర్భము చూగ
రక్షణకు విశ్వామిత్రుని వెంట సేగుచు
ఆరినితో శ్రీరాముడు గంగావతరణము
ఘట్టము విన్న రీతిని తలపించుచు. అటుల
ఆ మహాత్మ్యమును వినుచు వారు ఫల్గుణీ
తిరమాన కేగి దాని పోలను చూచి పుల
కించి. అచటనే ఒక పర్వతాల నిర్మించు
దని మహర్షులను నవించుచు అందే నిలి

చిరి. అంత దశగఘడు గలించి సంకర్పర
మగుటచే వారచట నుండగానే ఆరిని
పుణ్యతిథి వచ్చెను. ఆ కథ ముందే విదిత
మైనది.

కావ్యము చిన్నదైనను ఈ కవయిత్ర
వర్ణనలు ఎంతో మనోహరముగా నున్నవి.
గయా మహాత్మ్యమును గయనికి దర్శన
మిచ్చిన పిష్టువుయొక్క ఎడవై గల లక్ష్మి
ఘనాఘనమున గల ప్రాచీనవలె పోల్చు
బడినది. లక్ష్మి చంచల, జలముకూడ
చంచల స్వభావము గలది. అది మేఘము
లలో నున్నది. విష్ణువు నీలమేఘశ్యాను
వర్ణమువాడు కనుక కవయిత్ర ఈ ఉప
మామయితో తన ప్రతిభను చాటుకున్నది.

సీ॥ ఆభోగి ధోగ పర్యంక శయానమై
రవణించు సీతాంబరముతోడ

... ..

... ..

కమ్రదరహాసమునను సాక్షాత్కరించి
(2-40)

అన్న పద్యము

కన్యారీ తిలకం లలాట ఫలకే

వక్షిణలే కాస్తుభం నానాగ్రే

నవమాక్తికం

కరకలే తేజుం కరే కంకణం

అను భగవంతుని దివ్యమంగళ విగ్ర
హాన్ని కట్టెటట్ల కళ్ళకు కనిపింపజేయును.

గయనిచేత భగవంతుని దివ్యమంగళ
స్వరూపాన్ని వర్ణింపజేసిన కవయిత్ర
ఎంతో ధన్యులు.

ఆ భగవంతుని వర్ణించడానికి ఆది
కేఘదే తన తేయ శిరసులు వంచుకొనె
నట. ఆ స్వామి విగ్రహం యోగదృష్టికి
పైకిం అందలేక మునిష్రులు భయపడిన
వారైనారట.

ఇంతమందికి అందని స్వామి, బ్రహ్మాది
దేవతలు, మునులు లేరిపార జాడలేని

ఆ దివ్యసందర్శనము రచయిత్రీ కనిపించెను. ఆ భగవంతుని దర్శించు లగిని కనుకనే మృదుమధురమృత్యుతో నిండిన ఈ పద్యములో భగవంతుని చదువగుటకు కనుపించజేసినది.

సీ॥ తసిపాప నవ్వులో పరిభవలైడు నీగు
ఆందమ మూర్తి నరసినాను;
సత్సభంబున కంటు సాగు నలల నీ
గంభీరహృదయమ్ము గాంచి నాను;
సంజకంజాయతో, సరసి పద్యముల నీ
చిత్రనైపుణిని వీక్షించినాను
పక్షిహాజితముల బ్రవహించు యుగలని
గానమాధుర్యంబు గాంచి నాను;

తే॥ యో పరంభామ! పరమాత్మ!
యోగివినుత!

సేడు ప్రత్యక్షముగ గంటి నిన్ను దేవ!
కన్నులున్న ఫలంబును గంటి శ్రీశ!
తనరి తనువు తపంబును ధన్యమగుచు.
పక్షిహాజిత, ప్రవహించు యుగలలో
భగవంతుని గానమాధుర్యము. అన్న
ఊహగానాల! కాదు అవన్నియు గయా
నురుని మ్రోల ప్రత్యక్షంగా ప్రదర్శిత
మయ్యెను.

ఈ వర్ణనలు కవయిత్రీ ప్రతిభను చాటుచున్నవి.

ఫలదేనది ఇంకిపోగానే అపుడంగుండి
ఒక కంబుకరి శైవాలకేక బయటికి వచ్చి
నది. ఆమెను గని సీత

ఉ॥ “ఎవ్వరై వీవు భీత శఫరేక్షణ”
... వచ్చితి నాతిధేయనై.
(18-119)

అని సంబోధించినది. ఇది మనుచరిత్ర
కర్తయైన పెద్దన కావ్యంలో ప్రథమము
వయాధిని

“ఎవ్వరైవీవు భీత హరిశేక్షణ” అని
ప్రశ్నించిన వయాధిని అచ్చంగా అను
కరణ. అచట వయాధిని వనంతో కనిపించి

పూదండచాటున

—శ్రీ దూర్బటి వేంకటబాలాజీ

మబ్బులువిరిచిన ఆకాశంవైపు చూడకు;
అవి ఏక్షణంనైనావెరిస్తాయి.
తలవంచుకొన్న చెట్లను చూడకు;
శోకంతో.

రోదించి రోదించి తలవంచుకొన్నాయి;
విరుప్పేలకు—

వంటివిగువున సాగేజనాన్ని—

పిరిచి మూడబోతు;

కమ్మని పిలుపుకు పిరువై

వెనుందుగు వేస్తున్నారు;

రోడ్లలో—

వలుగురు కలపినవోట—

వగరాలలో—

వీధులలో—

నది కనుక ఆమె హరిశేక్షణ. ఇచట
ఈమె నీళ్ళలోనుంచి కనిపించినది కనుక
శఫరేక్షణ. అనుకరణయందు రోరా!
యని పించినది.

ఇట్టి మెరుకులు ఈ కావ్యమున
అడుగు అడుగున ప్రదర్శింపబడినవి.

పాఠకులను తన కవితావాహినిలో
మించి ఈ కావ్యమున వారికి ఉత్తర
భారత ముఖం కనుక కట్టించి గయా
దర్శనము చేయించి ఫలదేనది ప్రవాహ
మున ఒలలాడించిన ఈ కవయిత్రీ
ధన్యరాలు.

— ధన్యస్మి —

యం. మీనాప్రభాకర్.

పాఠం.

విర్యామన్యమైన జన జీవనంలేని

ప్రాంతాల్లో—

విమానాశ్రయాల్లో—

రైళ్ళలో—

ట్రాముల్లో—

బస్సుల్లో—

చెట్టుక్రింద పిచ్చాళ్ళు కూర్చున్న

చోట్లలో—

వదులలో—

నముద్రాలలో—

హోరైత్రేగాలులలో—

మవిషికి మవిషికి మధ్య—

అంతరంగాన్ని అర్థం చేసుకోలేని

కోడేళ్ళమధ్య—

కలదప్తలు కొట్టుకున్నా—

తలపడిన మేదావులకు కూడా

అర్థంకాని—

అంశం ఒక్కటే ఒక్కటి—

పరిమళాన్ని వెదజల్లే—

పూదండలు మృత్యువును కూడా

ప్రసాదిస్తాయా అని

దూర్బటి వేంకటబాలాజీ

తెలుగు లెక్చరర్

10-88-8 B, టీచర్స్ కాలనీ

జనతాపేట ఫస్ట్ ఫ్లోర్

కాకతి-524 201

(000)

ఉత్తమ సాహిత్యంకోసం

సమాలోచన

చదవండి!

చదివించండి !!

కీ. శే. బులుసు వేంకటేశ్వర మనీషికి

శ్రద్ధాంజలి

- కం. నాకమున కేగితివని
అకాశపువాణివచ్చి నాకస్థింపన్
మాకెంత " దగ్ధాంగియు
నేను విడిచివెళ్ళి చిత్తమృగం
- తే.గీ. అశ్రుపూరిత నయనాబ్జమైన నాకు
కలము దుఃఖముచును మహాజలము రాల్చి
అప్రయత్నముగాను పద్మాలువ్రాసె
భక్తి మీద నెహాను లర్పణముజేయ
- కం. కవిపండితరిత్నమవై
భవించుదు వెలి గితిపు బుధనునిపాత్రా!
ధ్రువతారగ నికిమీదట
దివియందు వెలుగనేగితివి సుచరిత్రా!
- కం. ఇథచరిత్రా! విలగ
చుద్ధ విపులై నాంద్ర! సుగుణాపరదా!
? ధాంజలివై నీకె
శ్రద్ధ సాసంగుగు ? వాళి సకవిచందా!
- తే.గీ. బులుసువారి ముఖం సభ్యులకు నాకు
గాఢ సంకాప మీది తెలుగు తెలుపు
నీను అర్చన మీగు శాంతు యొసంగ
దైవమును వేడుకొందు హృత్పద్మమందు.

—శ్రీ వైద్యం వేంకటేశ్వరాచార్యులు

